

Food and Agriculture
Organization of the
United Nations

European Bank
for Reconstruction and Development

VODIČ

ZA IZVOZ VOĆA
I POVRĆA NA
TRŽIŠTE SAD

ZLATKO JOVANOVIĆ, MBA AGR.

PRAKTIČNE INFORMACIJE O IZVOZU SVEŽEG,
SMRZNUTOG I PRERAĐENOG VOĆA I POVRĆA
IZ ZEMALJA ZAPADNOG BALKANA U
SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE.

Izjava o odricanju od odgovornosti

Obavezan citat: Zlatko Jovanović, 2021. Vodič za izvoz voća i povrća na tržište SAD.

Praktične informacije o izvozu svežeg, smrznutog i prerađenog voća i povrća iz zemalja zapadnog Balkana u Sjedinjene Američke Države.

Beograd, 2021. Rim, FAO. [link](#)

Korišćeni nazivi i prezentovani materijal u ovoj informativnoj publikaciji ne podrazumevaju izražavanje bilo kakvog mišljenja od strane Organizacije za hranu i poljoprivredu Organizacija Ujedinjenih nacija (FAO) ili Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD) u vezi sa pravnim ili razvojnim statusom bilo koje države, teritorije, grada ili područja ili njenih vlasti, ili u vezi sa razgraničenjem, tj. državnim i ostalim granicama. Spominjanje određenih kompanija ili proizvoda proizvođača, bez obzira da li su oni patentirani ili ne, ne znači da ih je FAO ili EBRD odobrio ili preporučio u odnosu na druge slične prirode koji nisu pomenuti.

Stavovi izraženi u ovoj informativnoj publikaciji su stavovi autora i ne odražavaju nužno stavove ili politike FAO ili EBRD.

ISBN 978-92-5-134420-0 © FAO, 2021

Neka prava su zadržana. Ovo delo je dostupno pod licencom 'Creative Commons Attribution-Non Commercial - Share Alike 3.0 IGO' (CC BY-NC-SA 3.0 IGO; <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/igo/legalcode>).

Prema uslovima ove licence, ovo delo se može kopirati, distribuirati i prilagoditi u nekomercijalne svrhe, pod uslovom da je delo citirano na odgovarajući način. U bilo kojoj upotrebi ovog dela, ne sme se sugerisati da FAO podržava bilo koju organizaciju, proizvode ili usluge.

Upotreba FAO logotipa nije dozvoljena. U slučajevima dalje adaptacije ovog dela, onda i adaptacija mora biti licencirana istom ili ekvivalentnom 'Creative Commons' licencom. U slučajevima prevoda ovog dela na druge jezike, prevodi moraju sadržati i sledeću izjavu o odricanju odgovornosti sa obaveznim navodom: „Ovaj prevod nije kreirala Organizacija za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija (FAO). FAO nije odgovoran za sadržaj ili tačnost ovog prevoda. Originalno izdanje na engleskom jeste merodavno izdanje.“

Sporovi nastali na osnovu licence koji se ne mogu rešiti sporazumno rešavaće se posredovanjem i arbitražom kako je opisano u članu 8. licence, osim ako to nije drugačije predviđeno. Važeća pravila o posredovanju biće pravila o posredovanju Svetske organizacije za intelektualnu svojinu (<http://www.vipo.int/amc/en/mediation/rules>), a svaka arbitražna biće u skladu sa Arbitražnim pravilima Komisije Ujedinjenih nacija za međunarodni zakon o trgovini (UNCITRAL).

Materijali trećih lica. Korisnici koji žele da ponovo koriste materijal iz ovog dela koji se pripisuje trećim licima, poput tabela, crteža ili slika, odgovorni su za utvrđivanje da li je potrebna dozvola za tu ponovnu upotrebu, kao i za dobijanje dozvole od nosioca autorskih prava. Rizik od potraživanja koja nastanu kao rezultat kršenja bilo koje komponente koja je u vlasništvu treće strane, snosi isključivo korisnik.

Prodaja, prava i licenciranje. Informativne publikacije FAO dostupne su na internet stranici FAO (www.fao.org/publications) i mogu se poručiti putem publication-sales@fao.org.

Zahteve za komercijalnu upotrebu potrebno je podneti putem: www.fao.org/contact-us/licence-request.

Upite u vezi sa pravima i licenciranjem treba dostaviti na: copyright@fao.org.

VODIČ

ZA IZVOZ VOĆA
I POVRĆA NA
TRŽIŠTE SAD

ZLATKO JOVANOVIĆ, MBA AGR.

PRAKTIČNE INFORMACIJE O IZVOZU SVEŽEG, SMRZNUTOG
I PRERAĐENOG VOĆA I POVRĆA IZ ZEMALJA ZAPADNOG
BALKANA U SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE.

BEOGRAD, 2021.

Tokom izrade ovog priručnika, autor se trudio da pruži tačne i aktuelne informacije. Prevodi pojedinih termina, kao i naziva institucija i propisa su urađeni u najboljem znanju i nameri autora, ali ne moraju nužno predstavljati službene prevode istih. Autor preporučuje korisnicima da pre preduzimanja konkretnih trgovinsko-izvoznih poslova, kontaktiraju i konsultuju relevantne institucije i posete odgovarajuće internet stranice navedene u ovom priručniku.

VAŠ PODSETNIK ZA...

... IZVOZ PREHRAMBENIH PROIZVODA I PIĆA U SAD

Da biste bili u mogućnosti da izvozite prehrambene proizvode u SAD, morate zadovoljiti određene zahteve i propise američke Agencije za hranu i lekove (FDA). Obratite pažnju ove korake i budite sigurni da ste ispunili navedene uslove PRE nego otpočnete izvoz u SAD:

Proverite da li imate važeću FDA registraciju Vaše kompanije

Subjekti, odnosno firme, koji proizvode, prerađuju, pakuju ili skladište hranu, moraju biti registrovani kod FDA u skladu sa Zakonom o sprečavanju bioterorizma iz 2002. godine. Firme su dužne da obnavljaju svoju registraciju u svake parne godine u periodu od 1. oktobra do 31. decembra, kako to nalaže Zakon o unapređenju bezbednosti hrane iz 2011. godine (FSMA).

Odredite agenta u SAD

Vaš agent za komunikaciju sa FDA u SAD je kontakt za bilo koja pitanja koja se tiču FDA (primarno pitanja bezbednosti hrane), uključujući zakazivanje mogućih inspekcija, rešavanje eventualnih problema na granici ili u luci, kao i druga regulatorna pitanja. Ovaj agent se razlikuje od trgovinskog agenta ili špeditera.

Obezbedite da Vaš proizvod bude pravilno deklarisan i označen

Greške u vezi sa deklarisanjem i označavanjem proizvoda su vodeći razlog odbijanja uvoza u SAD kada su hrana i piće u pitanju. Regulative FDA su striktne i kompleksne u ovoj oblasti i obuhvataju sve - od načina isticanja tablice nutritivnih vrednosti, do veličine slova koja se moraju koristiti. Budite sigurni da ste ove propise pročitali, razumeli i primenili.

Budite sigurni da sastojci koje koristite nisu zabranjeni od strane FDA

Pojedini sastojci nisu dozvoljeni u prehrambenim proizvodima koji su namenjani tržištu SAD. Proizvodi kod kojih su prisutni zabranjeni sastojci mogu biti predmet zakonskih akcija i mera koje preduzima FDA, čak i ako su isti sastojci dozvoljeni u zemlji porekla.

Da li Vaš proizvod zahteva i FCE registraciju?

FDA zahteva od kompanija koje proizvode određene prehrambene proizvode (stabilne na sobnoj temperaturi, hermetički zapakovane proizvode, kiseljene ili nisko-kisele proizvode), da obezbede registraciju Objekta za konzervisanje hrane (engl. Food Canning Establishment). Uz to, proizvođači moraju podneti dokumentaciju za svaki proces koji se koristi u preradi prehrambenih proizvoda koji su predmet ovih zahteva i uvoza.

Najavite unapred svaku pošiljku

Firme-izvoznice moraju prethodno najaviti pošiljke (engl. Prior Notice) kod FDA i to za svaku pojedinačnu pošiljku koja se izvozi za SAD. Najava pošiljke obuhvata informacije o izvozniku, uvozniku, proizvodu i načinu transporta. Kada je potrebno podneti najavu pošiljke zavisi od načina transporta (vazdušni, pomorski, drumski itd.).

Proizvodnja je u skladu sa američkim Zakonom o unapređenju bezbednosti hrane (FSMA)

Novi FDA propisi u okviru Zakona o unapređenju bezbednosti hrane zahtevaju od većine subjekata koji su registrovani pri FDA da izrade i primene planove o bezbednosti hrane (tzv. HARPC planovi), planove o zaštiti hrane (engl. Food Defense Plans), kao i da vrše monitoring svojih dobavljača u vezi usklađenosti sa propisima FDA.

Sadržaj

VODIČ ZA IZVOZ VOĆA I POVRĆA NA TRŽIŠTE SAD

Uvod

Kako pronaći informacije o važećim propisima u SAD?

Potencijali za plasman voća, povrća i proizvoda na bazi voća i povrća u SAD

- 14 Analiza tržišta SAD sa fokusom na sveže i smrznuto voće i povrće i prerađene proizvode
- 16 B2B tržište smrznutog i sveže rashlađenog voća i povrća
- 17 Analiza spoljno-trgovinske razmene SAD i pojedinih zemalja Zapadnog Balkana u oblasti industrije voća i povrća.

Agencija za hranu i lekove SAD (FDA)

24 Uloga FDA

24 O prometu i uvozu hrane

24 Dobre proizvođačke prakse (CGMP)

25 Zakon o sprečavanju bioterorizma, 2002.

29 Zakon o unapređenju bezbednosti hrane iz 2011.

32 FDA inspekcija pri uvozu

33 Zahtevi u pogledu označavanja proizvoda (Labeling)

36 Zdravstvene tvrdnje (Health claims)

37 Konzervisana i kišeljena hrana

37 Aditivi u hrani i boje

38 Pesticidi i ostaci hemikalija u voću i povrću

39 Sokovi od voća i povrća

40 FDA lista za pojačanu kontrolu pri uvozu

Carinska i granična služba Sjedinjenih Američkih Država (CBP)

Primeri iz prakse

57 Izvoz smrznutog voća, primer: Sirogojno Company

59 Izvoz proizvoda tople prerade voća i povrća, primer: GMP, Jarmenovci

Američko Ministarstvo poljoprivrede (USDA)

52 Služba za inspekciju zdravlja životinja i biljaka (APHIS)

54 Služba za tržište poljoprivrednih proizvoda (USDA-AMS)

Korisni kontakti i poveznice

Reference

68

**Za različite prehrambene proizvode
prilikom uvoza i stavljanje u promet
na tržištu SAD, potrebno je imati u
vidu i sledeće:**

- posebne zahteve u pogledu označavanja proizvoda;
- važeće uvozne carine, uključujući i aspekte Globalnog sistema trgovinskih preferencijala (GSP) između SAD i pojedinih zemalja Zapadnog Balkana;
- HACCP zahteve;
- u pojedinim slučajevima i uvozne kvote i uvozne dozvole;
- određeni prehrambeni proizvodi moraju biti praćeni adekvatnim zdravstvenim, fitosanitarnim i/ili veterinarskim sertifikatima.

Uvod

Da biste uspešno nastupili na velikom, ali veoma zahtevnom tržištu SAD, važno je upoznati se sa svim informacijama i aspektima koji su bitni za uspešnu realizaciju trgovine i izvoza.

Odgovornost u vezi sa uvozom prehrambenih proizvoda namenjenih ljudima, odnosno životinjama, kao i životinja, biljaka i biljnih materijala, podeljena je između nekoliko različitih institucija u okviru administracije SAD. Stoga, ponekad nije jednostavno identifikovati koje su institucije ili agencije nadležne za kontrolu konkretnog proizvoda i koje uvozne procedure i zahtevi važe za robu koju želite da izvozite u SAD. Cilj ovog priručnika je da upravo razjasni ta razgraničenja i korisniku pruži uputstva o koracima za ispunjavanje pojedinih zahteva i procedura tokom izvoza prehrambenih proizvoda.

Pritom je važno razumeti da je izvoznik dužan da se unapred informiše o uvoznim regulativama, zahtevima i procedurama za specifičan proizvod koji se želi izvoziti u SAD. Fokus ovog priručnika je da kompanijama, prvenstveno sadašnjim i budućim izvoznicama prerađenog i svežeg voća i povrća, pojasni bitne regulative i postupke u vezi sa izvozom prehrambenih proizvoda na tržište SAD.

U ovom priručniku biće prikazana kraća analiza tržišta svežeg i prerađenog voća i

1

povrća u SAD, kao i analiza uvoza u SAD iz zemalja Zapadnog Balkana, a prikazane su i najperspektivnije grupe proizvoda iz sektora voća i povrća koje mogu biti namenjene ovom tržištu.

Razmotrene su uloge različitih institucija i agencija u SAD u pogledu odgovornosti za različite prehrambene proizvode, sa specifičnim fokusom na sektor voća i povrća (svežeg, smrznutog, kao i prerađenog na druge načine).

Ipak, ovaj priručnik, zbog obima i promenljivosti informacija i izvora koji su korišćeni u njegovom pisanju, može biti samo orijentacija i svojevrsan podsetnik firmama-izvoznicama o najvažnijim koracima u ovom prilično kompleksnom poslu. Detaljne i ažurirane informacije mogu se naći u posebnim uputstvima i na internet stranicama nadležnih institucija SAD, odnosno države odakle se roba izvozi. U nekim slučajevima specifične informacije se ne mogu dobiti isključivo putem internet stranica ili onlajn baza podataka, već je potrebno kontaktirati nadležne organe – putem elektronske pošte ili telefonom. U priručniku smo se trudili da u svim specifičnim slučajevima obezbedimo relevantne linkove i kontakte koje firmama-izvoznicama mogu biti od pomoći u prikupljanju potrebnih informacija i sprovođenju izvoznih procedura, odnosno stavljanju proizvoda u promet u SAD.

2 Potencijali za plasman voća, povrća i proizvoda na bazi voća i povrća u SAD

Kada je reč o hrani, SAD su drugo najveće svetsko tržište, odmah posle NR Kine. Procena vrednosti tržišta hrane u SAD je 924,4 milijardi USD za 2020. godinu (u poređenju sa Kinom 1.251 milijardi USD i trećim tržištem na svetu – Indijom, 463 milijardi USD). Očekuje se da će tržište prehrane u SAD rasti po godišnjoj stopi od 1,8% (CAGR 2020-2025)¹. Najveći segment tržišta, vrednosno posmatrano, jesu konditorski proizvodi i grickalice sa tržišnim obimom od 277 milijardi USD u 2020. godini. Rashodi za hranu po stanovniku SAD porasli su sa 2.313,4 USD u 2012. na 2.626,2 USD u 2018. godini, što čini prosečnu godišnju stopu od 2,14%². Prosečna potrošnja hrane po stanovniku iznosi 606,6 kg u 2020. godini.

Kada je reč o voću i povrću, na osnovu podataka američkog Ministarstva poljoprivrede (USDA-ERS³), potrošnja po glavi stanovnika se menja, što ukazuje na promenu u navikama potrošača, kao što je prikazano u narednim tabelama.

POTROŠNJA VOĆA I POVRĆA PO GLAVI STANOVNIKA U SAD (2015-2018)

Izvor: analiza autora na osnovu podatka USDA-ERS.

GODINA		2015	2016	2017	2018	
VOĆE	SVEŽE	61,74	64,24	64,53	63,56	
	SMRZNUTO, SUŠENO I PRERAĐENO POVRĆE	Konzervisano	6,54	6,22	6,10	5,46
		Smrznuto	2,55	2,27	2,15	2,23
		Sušeno	4,63	4,41	4,30	1,37
		Sokovi	38,78	38,48	36,82	36,28
		Ostala prerada	0,38	0,38	0,48	0,35
	Ukupno voće prerađeno	52,87	51,77	49,86	45,70	
UKUPNO VOĆE	114,61	116,02	114,38	109,26		

GODINA		2015	2016	2017	2018	
POVRĆE	SVEŽE	84,53	90,50	91,93	86,36	
	SMRZNUTO, SUŠENO I PRERAĐENO POVRĆE	Konzervisano	37,17	39,63	38,43	41,25
		Smrznuto	31,82	30,64	33,19	33,60
		Sušeno	5,87	6,23	6,46	6,18
		Krompir za čips	8,87	7,52	8,06	8,18
		Mahunarke	3,78	4,83	5,02	6,22
	Ukupno povrće prerađeno	87,50	88,85	91,16	95,43	
UKUPNO POVRĆE	172,03	179,34	183,09	181,79		

10 NAJVEĆIH MALOPRODAJNIH LANACA HRANE U SAD PREMA PRIHODIMA 2019.

NA OSNOVU PUBLIKACIJE MAGAZINA PROGRESSIVE GROCER

- **WALMART INC.:** je ostvario prodaju u segmentu prehrane od 288 milijardi USD iz 4.253 prodavnica. Ukupni prihodi Walmart's & Sam's Club-a u 2019. bili su preko 514 milijardi USD, a namirnice sada čine 56% njihove prodaje.
- **KROGER CO.:** prihod od oko 121 milijardi USD u svojih 2.759 prodavnica koje posluju pod imenima Kroger, Harris Tweeter i Smith's.
- **COSTCO:** Jedan od najpopularnijih maloprodajnih lanaca u SAD i 5. po veličini Severnoj Americi. Samo od prodaje prehrambenih proizvoda u SAD, Costco ostvaruje 103,7 milijardi USD (2019), sa godišnjim rastom od 8,31%. Ima 543 objekata velikog formata u SAD, a takođe je veoma značajan lanac u Kanadi.
- **ALBERTSONS COS. INC.:** Ima prihode blizu 61 milijardu USD u svojih 2.323 prodavnica koje posluju pod imenima Safeway, Albertsons i Vons.
- **AHOLD DELHAIZE USA:** Prihodi su iznosili više od 44 milijardi USD iz 1.963 supermarketa koji su poznati pod imenima Food Lion, Stop & Shop i Hannaford.
- **PUBLIX SUPER MARKETS INC.:** 36 milijardi USD prihoda na 1.236 lokacija uglavnom u južnim državama SAD: Alabami (76), Floridi (805), Džordžiji (187), Severnoj Karolini (45), Južnoj Karolini (62), Tenesiju (46) i Virdžiniji (15).
- **H.E. BUTT GROCERY CO.:** Prihodi su im oko 22 milijardi USD iz preko 340 prodavnica, prvenstveno u Teksasu.
- **MEIJR INC.:** Prihodi su iznosili blizu 17 milijardi USD sa preko 240 lokacija u Ilinoisu, Indijani, Kentakiju, Mičigenu i Ohaju.
- **WAKEFERN FOOD CORP:** Sa prihodima od 16,6 milijardi USD, Wakefern je maloprodajna zadruga koja uključuje 354 supermarketa. Oni posluju pod imenima ShopRite, Price Rite, The Fresh Grocer, Dearborn Market i Gourmet Garage.
- **ALDI:** Ova multinacionalna maloprodaja hrane posluje u oko 20 zemalja (porodica Albrecht). U SAD-u postoji preko 1.800 prodavnica Aldi, a kompanija planira da premaši broj od 2.500 prodavnica do kraja 2022. godine. Prihodi Aldi-ja u SAD iznose oko 15 milijardi USD.
- **WHOLE FOODS MARKET:** Procenjuje se da će samostalni prihodi kompanije Whole Foods, koju je Amazon kupio 2017. godine, iznositi oko 16 milijardi USD iz 500 prodavnica.
- **TRADER JOE'S:** Sa oko 505 objekata sa veoma zanimljivim, „alternativnim“ asortimanom, dosta artikala u premijum i organskom segmentu, Trader Joe's je registrovao prodaju od 13,3 milijardi USD u 2017.
- **CVS, WALLGREENS I RITE AID:** Iako se radi o lancima koji prodaju farmaceutske proizvode i dijetetske suplemente, u ovim prodavnicama se prodaju i prehrambeni proizvodi. Maloprodaja u ovoj oblasti je veoma konsolidovana u ovom segmentu, tako da CVS i Wallgreens vode po broju prodavnica u po 20 američkih država, dok Rite Aid vodi po broju objekata u 7 država.

ANALIZA TRŽIŠTA SAD SA FOKUSOM NA SVEŽE I SMRZNUTO VOĆE I POVRĆE I PRERAĐENE PROIZVODE

Maloprodaja hrane u SAD

Tržište maloprodaje hrane u SAD je konsolidovano, pa su 2018. godine supermarketi u ovoj zemlji imali približno 60% udela na tržištu prehrambenih proizvoda. Mega i hiper marketi čine oko četvrtinu tržišta, stavljajući ovu vrstu prodavnica na drugo mesto. Sa preko 280 milijardi USD prodaje u 2019. godini, Walmart je bio ubedljivo vodeći prodavac hrane i namirnica u SAD. Kroger Co. je u 2019. bio na drugom mestu, međutim onlajn platforma Amazon.com je preuzela to mesto već u 2020 godini. Sa procentualnim rastom prodaje od 24,5% u odnosu na 2019. Amazon je najbrže rastući prodavac prehrambenih proizvoda u SAD. Walmart ima više od 26% udela u svim prodatim namirnicama, a na nekim lokacijama ima 90% udela na tržištu. Učestanost prodavnica pojedinih lanaca supermarketa je različita u pojedinim državama SAD, što se može videti sa na sledećoj ilustraciji.

Najčešći maloprodajni lanci u SAD po državama, 2017. g. (izvor: Maptitude)

HORECA SEGMENT I DOSTAVA HRANE U SAD

SAD su najveće pojedinačno tržište kada je reč o potrošnji stanovništva za ishranu u restoranima. U 2016. godini skoro jedna četvrtina potrošnje u toj industriji odnosi se na tržište SAD. Prodaja hrane i pića u ovom segmentu u SAD porasla je sa 379 milijardi USD u 2000., na gotovo 800 milijardi USD u 2017. godini. To se takođe odražava na broj restorana i drugih ustanova za hranu i piće u SAD. U 2017. godini ukupan broj restorana u SAD je oko 647 hiljada⁴.

Jedan od dobrih primera povezivanja restorana i hotela u SAD sa dobavljačima hrane je i onlajn platforma REKKI, na kojoj je između ostalog moguće pronaći veliki broj registrovanih dobavljača u ovom tržišnom segmentu⁵.

Takođe u segmentu pripremljene hrane, značajnu ulogu imaju kompanije koje se bave kućnom dostavom obroka: firma Grubhub je u 2018. imala najveći udeo na tržištu SAD sa 34%, dok je Uber Eats imala udeo od 24%. Među ovim firmama je i kompanija Doordash, koja je nedavno kupila još jednu kompaniju za dostavu hrane – Caviar⁶.

ONLAJN TRGOVINA PREHRAMBENIM PROIZVODIMA

Procenjuje se da je onlajn tržište trgovine prehrambenim proizvodima ostvarilo prodaju u vrednosti od oko 28,7 milijardi USD u 2019. s prognozom prodaje koja će dostići 59,5 milijardi USD do 2023. Naročito uvećanje onlajn trgovine u 2020. uslovljava je pandemija Covid-19. Među vodećim onlajn prodavcima hrane i pića u 2016. godini bili su Amazon i Walmart. Većina onlajn dobavljača u SAD pruža mogućnost isporuke istog dana. Tokom poslednjih godina, sve je više firmi pokušavalo da se učvrsti u industriji e-prehrambenih proizvoda. Kompanije u SAD koje se fokusiraju na onlajn tržište prehrambenih proizvoda su AmazonFresh, FreshDirect, NetGrocer, Walmart i Safeway⁷.

Korišćenje virtuelnih prehrambenih prodavnica i dalje ima veliki potencijal za rast, jer je sve više potrošača kod kojih vreme raspoloživo za kupovinu predstavlja najznačajniji faktor, te traže inovativne platforme koje im mogu olakšati nabavku namirnica. Međutim, značajna prepreka za prodavnice prehrambenih proizvoda na mreži ostaje svežina, jer mnogi kupci i dalje više vole da vide i „osete“ proizvode pre kupovine⁸. Kada je reč o uvozu i plasmanu na onlajn platformama u SAD, dodatan izazov za proizvođače-izvoznike predstavlja pronalaženje pravog uvoznika, ispunjavanje uslova za uvoz i plasman na tržište SAD, rokovi trajanja, kao i popunjavanje zaliha kako bi roba bila raspoloživa u svakom trenutku. Kada je reč o plasmanu proizvoda iz zemalja Zapadnog Balkana na tržište SAD, primetan je proboj i porast prodaje prerađenih proizvoda na bazi voća i povrća koji spadaju u segment premijum hrane. Tu spadaju vegetarijanski namazi od povrća, pečuraka, ajvari, namazi od voća, naročito od bobičastog voća i slični proizvodi.

Najuspešnije kompanije sa ovih prostora na onlajn platformi Amazon.com su Mama's, GMP Jarmenovci, Forest Secret (Šumska Tajna), Vitalia, Real Red Raspberry, Min Commerce i ostali⁹, a zapaženo je i angažovanje domaće platforme Kovoli.com na promociji brenda "Good Food & Stuff" koji objedinjuje veći broj proizvoda iz Srbije namenjenih ovom kanalu prodaje.

⁴ [statista.com](https://www.statista.com) • ⁵ [rekki.com](https://www.rekki.com) • ⁶ [statista.com](https://www.statista.com)

⁷ [digitalcommerce360.com](https://www.digitalcommerce360.com) • ⁸ [statista.com](https://www.statista.com) • ⁹ [kovoli.com](https://www.kovoli.com)

B2B TRŽIŠTE SMRZNUTOG I SVEŽE RASHLAĐENOG VOĆA I POVRĆA

Industrija smrznutog povrća je u 2019. godini ostvarila prodaju od 3,1 milijardu USD prema izveštaju NFRA / Nielsen o stanju industrije, sa CAGR od 2,2% tokom četiri godine i 3,9% godišnjeg rasta za 2018/19. Najprodavanije dve kategorije bile su mešano povrće (905 miliona USD) i brokoli (522 miliona USD), dok su tikve bile najbrže rastuća kategorija povrća sa 106% godišnjeg rasta. Prodaja smrznutog voća je u 2019. godini iznosila 1,1 milijardu USD, dok su smrznute trešnje i višnje bile kategorija voća sa najbržim rastom od 10,6% godišnje.

 refrigeratedfrozenfood.com

Neke od najznačajnijih američkih firmi u oblasti smrznutog voća i povrća.

BR	NAZIV KOMPANIJE	SEDIŠTE	PRIHODI U 2014-15	PROIZVODI	BROJ POSTROJENJA
1	General Mills Inc.	Minneapolis, MN	\$17,9 mlrd.	Voće, povrće	Nije dostupno
2	J.R. Simplot Co.	Boise, ID	\$6 mlrd.	Voće, povrće	20
3	ConAgra Foods, Inc	Omaha, NE	\$3 mlrd.	Povrće	12
4	Pinnacle Foods, Inc. (kupila ConAgra 2018)	Parsippany, NJ	\$2,5 mlrd.	Voće, povrće	5
5	Bellisio Foods, Inc.	Minneapolis, MN	\$599 miliona	Povrće	4
6	NORPAC Foods, Inc	Stayton, OR	\$500 miliona	Voće, povrće	5
7	Cavendish Farms Corp.	Dieppe, NB, Canada	\$475 miliona	Povrće	5
8	Lakeside Foods Inc.	Manitowoc, WI	\$425 miliona	Povrće	5
9	Bonduelle North America	Saint-Denis, Quebec, Canada	\$400 miliona	Voće, povrće	9
10	Hanover Foods Corp.	Hanover, PA	\$333 miliona	Povrće	4

 refrigeratedfrozenfood.com

Kompanije iz SAD iz sektora sveže rashlađenog voća i povrća za maloprodajno tržište.

NO	IME KOMPANIJE	SEDIŠTE	PRIHODI 2016-17	PROIZVODI	BREND OVI	BROJ FABRIKA
1	DanoneWave	White Plains, NY	\$6 mlrd.	Sveže seckana salata, voće i povrće	Earthbound Farm	15
2	Dole Food Co. Inc.	Westlake Village, CA	\$4,5 mlrd.	Sveže seckano povrće, pakovana salata	Dole	5
3	Fresh Del Monte Produce Inc.	Coral Gables, FL	\$3,9 mlrd.	Sveže seckano voće i povrće	Fresh Del Monte	23
4	Chiquita Brands International	Fort Lauderdale, FL	\$3,1 mlrd.	Sveže seckana salata, grickalice od voća	Chiquita, Fresh Express	5
5	Ready Pac Foods Inc.	Irwindale, CA	\$800 miliona	Voće, povrće, pakovane salate, salata kitovi	Ready Pac, Ready Pac Bistro Bowl, Ready Pac Complete Salad Kits, Ready Snax, elevAte, Single Serve Salads	4

 refrigeratedfrozenfood.com

ANALIZA SPOLJNO-TRGOVINSKE RAZMENE SAD I POJEDINIH ZEMALJA ZAPADNOG BALKANA U OBLASTI INDUSTRIJE VOĆA I POVRĆA.

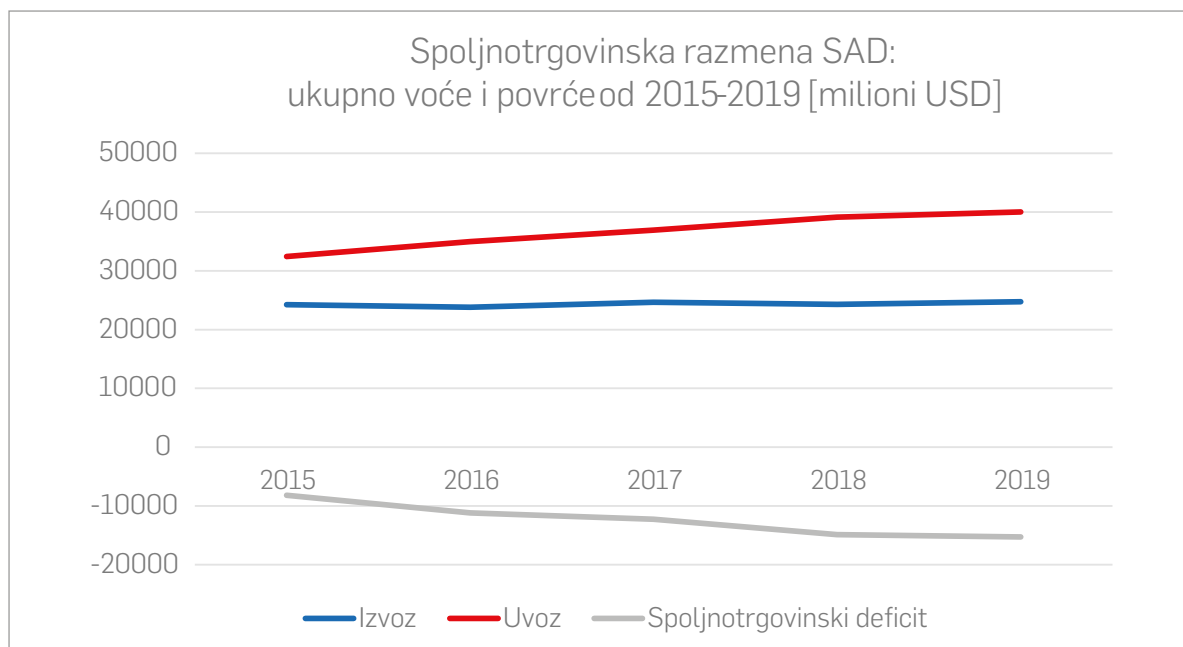
Tokom posljednje dekade ovog veka, SAD beleže konstantan spoljnotrgovinski deficit u trgovini voćem i povrćem i prerađenim voćem i povrćem. Iako je ukupan izvoz voća i povrća 2019. godine iz SAD bio blizu 25 milijardi USD, uvoz voća i povrća u SAD je iznosio oko 40 milijardi USD, što čini razliku od više od 15 milijardi USD za tu godinu (grafikon 1). Stopa rasta uvoza voća i povrća u SAD, uključujući i prerađene proizvode, u periodu od 2015. - 2019. iznosila je 5,5%. Samim tim raste i trgovinski deficit SAD u ovom segmentu i povećava se tokom godina. Kao rezultat, SAD su od neto izvoznika svežeg i prerađenog voća i povrća 1970-ih, preko ravnoteže uvoza i izvoza sredinom 1990-ih, danas postale neto uvoznik¹⁰.

Brojni faktori imaju uticaja na ove trendove, ali i velika konkurencija koja vlada na tržištu hrane u SAD, konkretno u slučaju proizvoda od voća i povrća:

- Relativno otvoren režim uvoza u SAD i niže uvozne carinske stope u SAD u odnosu na mnoge druge zemlje, što omogućava da proizvodi veći ne vodećih dobavljača ulaze u SAD bez carine ili uz preferencijalne carinske stope;
- Povećana konkurentnost jeftine ili subvencionisane proizvodnje u zemljama odakle se voće i povrće uvozi u SAD;
- Postoji konstantna tražnja za proizvodima kojima nije sezona zrenja i berbe u SAD, tako da se traži mogućnost snabdevanja vansezonskim proizvodima;
- Drugi tržišni faktori, kao što su promene deviznog kursa i strukturne promene u američkoj prehrambenoj industriji, ali i povećane inostrane investicije iz SAD ka drugim zemljama, kao i diversifikacija u nabavci od strane američkih kompanija (klasične i onlajn trgovine, industrije, odn. prerade, HoReCa segmenta).

10 Johnson R. (2015): The U.S. Trade Situation for Fruit and Vegetable Products. U.S. Congressional Research Service, str. 2-7.

SPOLJNOTRGOVINSKE RAZMENE SAD: UKUPNO VOĆE I POVRĆE OD 2015-2019 (MILIONI USD)

Trend spoljnotrgovinske razmene SAD u oblasti voća i povrća.

Kada je reč o Srbiji, Severnoj Makedoniji, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori, najznačajniji izvozni artikli iz ovih država na tržište SAD jesu smrznuto bobičasto voće, u prvom redu malina i kupina, zatim sušeno voće (šljiva, kajsija), kišeljeno i na drugi način prerađeno povrće, različite vrste džemova, pekmeza i sl., voćni sokovi i posebne vrste pečuraka (npr. tartufi). U narednim tabelama dat je pregled grupa proizvoda koji čine najveći deo izvoza iz ovih zemalja na tržište SAD u periodu od 2017-2019. godine.

Izvoz voća i povrća iz BiH u SAD (2017-2019) u hiljadama USD.

NAZIV PROIZVODA-GRUPE (PRAG IZVOZA VEĆI OD 50 HILJADA USD)	TARIFNA OZNAKA	2017	2018	2019
Voće i povrće ukupno	07, 08 i 20	339	332	314
Povrće, voće, orasi i ostali jestivi delovi biljaka, pripremljeni ili konzervirani sirćetom ili sirćetnom kiselinom	2001	259	297	262
Ostalo povrće pripremljeno ili konzervirano drugačije od sirćeta ili sirćetne kiseline, nesmrznuto (isključujući konzervirano šećerom i paradajzom, pečurkama i tartufima)	2005	60	12	27

Izvor: analiza autora na osnovu podataka ITC Trade Map

Izvoz voća i povrća iz Srbije u SAD (2017-2019) u hiljadama USD.

NAZIV PROIZVODA-GRUPE (PRAG IZVOZA VEĆI OD 100 HILJADA USD)	TARIFNA OZNAKA	2017	2018	2019
Voće i povrće ukupno	07, 08, 20	29.932	31.179	22.524
Voće i orašasti plodovi, nekuvani ili kuvani na pari ili u vodi, smrznuti, sa dodatkom šećera ili drugih zaslađivača ili bez njega.	0811	18.866	19.020	13.490
U okviru 0811: smrznuta malina, kupina, ..., nekuvana ili kuvana u vodi na pari ili kuvana, zaslađena ili ne	081120	17.450	18.773	13.217
Suve kajsije, suve šljive, jabuke, breskve, kruške, papaje, tamarindi i drugo jestivo voće, te mešavine jestivog i suvog voća ili jestivih orašastih plodova (isključujući orahe, banane, urme, smokve, ananas, avokado, guave, mango) , mangostin, limunsko voće i grožđe, nemešano	0813	8.943	8.549	5.186
Voće, orašasti plodovi i drugi jestivi delovi biljaka, pripremljeni ili konzervirani, sa dodatkom šećera ili drugih zaslađivača ili alkoholnih pića (isključujući pripremljene ili konzervirane sirćetom, konzervirani šećerom, ali ne i u sirupu), džemovi, voćni želei, marmelade , voćni pirei i paste, dobijeni kuvanjem)	2008	179	265	878
Sušeno povrće, celo, isečeno, isečeno na kriške, slomljeno ili u prahu, ali dalje nepripremljeno	0712	583	1.923	856
Džemovi, želei od voća, marmelade, voćni ili orašasti pirei i paste od voća ili orašastih plodova, dobijene kuvanjem, sa dodatkom šećera ili drugih zaslađivača ili bez njih	2007	67	277	757
Voćni sokovi, uklj. mošt od grožđa i sokovi od povrća, nefermentirani, bez dodanog alkohola, sa dodatkom šećera ili drugih zaslađivača ili bez njega	2009	888	253	563
Povrće, voće, orasi i ostali jestivi delovi biljaka, pripremljeni ili konzervirani sirćetom ili sirćetnom kiselinom	2001	5	65	381
Ostalo povrće, sveže ili rashlađeno (... odnosi se na sveže ili rashlađene jestive pečurke i tartufe (isključujući pečurke iz roda "Agaricus")	0709; 070959	200	206	265

Izvoz voća i povrća iz S. Makedonije u SAD (2017-2019) u hiljadama USD.

NAZIV PROIZVODA-GRUPE (PRAG IZVOZA VEĆI OD 50 HILJADA USD)	TARIFNA OZNAKA	2017	2018	2019
Voće i povrće ukupno	07, 08 i 20	2.116	2.182	2.253
Povrće, voće, orasi i ostali jestivi delovi biljaka, pripremljeni ili konzervirani sirćetom ili sirćetnom kiselinom	2001	1.027	1.000	1.222
Ostalo povrće pripremljeno ili konzervirano drugačije od sirćeta ili sirćetne kiseline, nesmrznuto (isključujući konzervirano šećerom i paradajzom, pečurkama i tartufima)	2005	987	1.020	897
Voćni sokovi, uklj. mošt od grožđa i sokovi od povrća, nefermentirani, bez dodanog alkohola, sa dodatkom šećera ili drugih zaslađivača ili bez njega	2009	49	70	59

Kako pronaći informacije o važećim propisima u SAD?

SAVEZNI REGISTAR

Pre nego što se pravilo uvrsti u američki Kodeks saveznih propisa, postoji regulatorni postupak u kojem dotična agencija objavljuje predlog u Saveznom registru (engl. **Federal Register**). Po isteku perioda za javni uvid i komentare, koji može trajati od nekoliko sedmica do nekoliko meseci, zavisno od kompleksnosti predloga, regulativa postaje finalna. Ovo takozvano “finalno pravilo” (engl. **Final Rule**, skr. **FR**) potom biva objavljeno u Saveznom registru, zajedno sa datumom kada postaje pravosnažno. Postoji mogućnost da pojedina pravila u okviru novog pravilnika stupe na snagu tek kasnije, a ponekad i u fazama. Nova pravila potom bivaju uključena u Kodeks CFR.

Savezni registar se ažurira na dnevnom nivou, od ponedeljka do petka, a može mu se pristupiti putem sledećeg [linka](#).

SAVEZNI PROPISI SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA (CFR)

Veliki deo ukupnog američkog zakonodavstva sadržan je u okviru takozvanog **Kodeksa saveznih propisa SAD (engl. US Code of Federal Regulations, ili skraćeno US CFR)**. Celokupna baza US CFR se ažurira svake godine i može joj se pristupiti putem sajta Federalnog digitalizovanog sistema (engl. Federal Digital System) koji je deo Vladine kancelarije za štampu SAD (engl. US Government Printing Office) putem sledećeg [linka](#).

Celokupna baza US CFR-a se sastoji od 50 poglavlja (engl. Titles). Za poljoprivredne i prehrambene proizvode najbitnija su sledeća poglavlja:

Poglavlje 7 – Poljoprivreda.

Poglavlje 9 – Životinje i životinjski proizvodi.

Poglavlje 21 – Hrana i lekovi.

Poglavlje 27 – Alkohol, proizvodi od duvana i vatreno oružje.

Poglavlje 40 – Zaštita životne sredine.

Svako “poglavlje” podeljeno je u “odeljke”. Kada se upućujemo na određeno pravilo koje se nalazi u CFR kodeksu moramo imati u vidu sistem označavanja ovih propisa.

Primer: "21 CFR 123.12"

U ovom primeru pozivamo se na Poglavlje 21 u bazi CFR, odeljak 123, paragraf 12. Uz pomoć ovakvog standardizovanog označavanja na jednostavan način mogu se pronaći i pregledati konkretna pravila u bazi podataka.

4 Agencija za hranu i lekove SAD (FDA)

Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite SAD (engl. *U.S. Department of Health & Human Services*, skr. **HHS**) ima 11 operativnih odeljenja, uključujući osam agencija u okviru američke Službe za javno zdravlje i tri agencije koje su deo Socijalne službe. Ta su odeljenja odgovorna za širok spektar zdravstvenih i socijalnih usluga i sprovode istraživanja u cilju očuvanja i unapređenja javnog zdravlja državljana SAD.

Deo HHS je i **Agencija za hranu i lekove SAD (engl. *Food and Drug Administration*, skr. **FDA**)**. FDA je deo Službe za javno zdravlje i njen mandat je da obezbedi da hrana bude bezbedna za ljudsku upotrebu i da je njen sastav u skladu sa propisima; da su lekovi namenjeni lečenju ljudi i životinja, kao i biološki proizvodi i drugi medicinski proizvodi bezbedni i učinkoviti; i da su elektronski proizvodi koji emituju zračenje bezbedni. Više informacija o HHS, može se naći na internet stranici: [hhs.gov](https://www.hhs.gov).

ULOGA FDA

FDA, kao deo Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite (HHS) je odgovorna za kontrolu oko 80% ukupne količine uvezene hrane u SAD.

Primeri su: **voće i povrće**, riba i riblji proizvodi, mlečni proizvodi, jaja, neprerađene poljoprivredne sirovine, pekarski proizvodi, **konzervirana hrana**, aditivi, sastojci hrane, dijetetski suplementi, konditorski proizvodi, **pakovana hrana**, hrana za bebe, **(bezalkoholna) pića**, stočna hrana, jaja (u ljusci), materijali na- ili oko hrane (kao što su **pakovanja-ambalaža, ali takođe činije, šolje, tanjiri sa kojima je prehrambeni proizvod u dodiru**) i meso od divljači. Izuzetak u smislu nadležnosti se odnosi na meso i proizvode od mesa od domaćih životinja, kao što su živina, goveda, svinje i proizvodi od jaja, koji su u nadležnosti Ministarstva poljoprivrede SAD (engl. *US Department of Agriculture*, skr. *USDA*).

Nadležnosti između FDA i USDA uglavnom su kompleksnije kada je reč o živini, jajima, mesu i proizvodima od mesa. Kada je reč o voću i povrću i proizvodima od voća i povrća, tu su pitanja nadležnosti jednostavnija.

Početna internet stranica agencije je <http://www.fda.gov>. Ona predstavlja veoma važan izvor informacija i biće na više mesta citirana u okviru ovog priručnika.

O PROMETU I UVOZU HRANE

Prema odredbama američkog Saveznog zakona o hrani, lekovima i kozmetičkim proizvodima, proizvođači i distributeri hrane (uključujući i uvoznike), koji prodaju hranu na američkom tržištu, odgovorni su za sigurnost, zdravstvenu ispravnost i čistoću proizvoda, kao i za poštovanje pravila označavanja proizvoda.

Pažnja: Informacije o proizvodu i proizvodnim procesima moraju biti dostavljeni na uvid FDA unapred. Ovo će biti bliže objašnjeno u kasnijim delovima priručnika.

Američki Zakon o hrani i lekovima između ostalog nalaže da hrana koja se prodaje na američkom tržištu ne sme da sadrži otrovne materije ili štetne sastojke koji mogu ugroziti ljudsko/životinjsko zdravlje. Takođe, proizvod ne sme biti kontaminiran, pokvaren ili da bude iz drugog razloga nepogodan za ishranu ljudi ili životinja (na primer, zbog prisutnosti štetočina (glodara ili insekata ili njihovih ostataka), ili usled prisustva zabranjenih pesticida).

Hrana ne sme biti pripremana, pakovana ili skladištena u nehigijenskim uslovima koji bi mogli da dovedu do kontaminacije, zagađenja ili kvarenja prehrambenih proizvoda.

DOBRE PROIZVOĐAČKE PRAKSE (CGMP)

Proizvođači koji prodaju prehrambene proizvode u SAD moraju biti upoznati sa tzv. „Aktuelnim dobrim proizvođačkim praksama u prehrambenoj industriji“ i primenjivati istu (engl. *Current Good Manufacturing Practices for foods*, ili skraćeno *CGMPs*). Ova pravila ukazuju na osnovne

principe koji se tiču proizvodnje, pakovanja, skladištenja i transporta hrane u higijenskim uslovima, a koje proizvođači i distributeri moraju primenjivati.

CGMP su dostupne na internet stranici američkog Kodeksa Saveznih propisa, poglavlje 21, odeljak 110 (dakle 21CFR110). Više informacija o ovoj temi može se naći na posebnoj FDA [internet stranici](#).

ZAKON O SPREČAVANJU BIOTERORIZMA, 2002.

Na osnovu Zakona o sprečavanju bioterorizma iz 2002. god., FDA primenjuje četiri pravila koja imaju značajnog uticaja na uvoz hrane u SAD.

Sekcija 305: Registracija (stranih) kompanija pri FDA

Registracija se odnosi na kompanije koje proizvode, prerađuju, čuvaju ili pakuju hranu za ljudsku ili životinjsku upotrebu koja se uvozi u SAD i namenjena je prodaji u SAD. To se odnosi na svu hranu i piće (uključujući vodu i alkoholna pića) za koje je odgovorna FDA.

Da bi izvozila u SAD, kompanija mora biti registrovana pri FDA. Registracija kompanije (tj. objekta gde se proizvodi hrana) je potrebno da bude (inicijalno) izvršena jedanput pri FDA. Sekcija 415(a)(3) saveznog Zakona o hrani, lekovima i kozmetičkim proizvodima (skraćeno *FD&C*), kao i dopunama iz sekcije 102 Zakona o unapređenju bezbednosti hrane (engl. *Food Safety Modernization Act*, skraćeno *FSMA*), zahteva da kompanija obnovi svoju registraciju pri FDA svake druge godine, a obnovu registracije je moguće obaviti u periodu od 1. oktobra do 31. decembra svake parne godine.

Registracija je besplatna i može se obaviti putem onlajn aplikacije na internet stranici FDA. Detaljnije informacije u vezi registracije kompanije

dostupne su na posebnoj [internet stranici](#). U vezi sa ovom temom FDA je objavila dodatni priručnik sa veoma korisnim preporukama naročito za male proizvođače i prerađivače hrane. Priručnik može se dobiti putem [linka](#).

Registracioni broj je jedinstven i sastoji se od 11 cifara. Naziva se i broj identifikacije (ID) naloga (engl. *Account ID number*), i PIN kod koji se sa-

stoji od dve cifre, zatim slede tri slova, pa opet dve cifre. ID nalog se može koristiti u svrhu naknadnih izmena kod FDA.

Registracija po prvi put, kao i kasnije obnove registracije vrše se na posebnoj [stranici](#) FDA.

U vezi pomoći prilikom registracije (na engleskom jeziku) možete kontaktirati *FDA Help-Desk*: +1-800-216-7331, +1-301-575-0156, ili pisati na adresu: furls@fda.gov

FDA Industry Systems

[Check System Status](#)

FDA Industry Systems (FIS) was created to facilitate making submissions to the U.S. Food and Drug Administration (FDA), including registrations, listings, and other notifications. FIS has been available 24 hours a day, seven days a week, since October 16, 2003 6:00 p.m. EDT.

[Log-In](#)[+ Create Account](#)

FIS was created, in part, in response to the Bioterrorism Act of 2002, which gave high priority to improved information management to help protect the food supply. The Act requires that FDA develop two systems: one to support the registration of facilities that manufacture, process, pack, or hold food products intended for consumption in the United States and one to receive prior notice before food is imported or offered for import into the United States. Under the law, facilities must be registered by December 12, 2003 when Prior Notice went into effect.

Systems Index

Početna stranica aplikacije za registraciju kompanija pri FDA.

Napomena: Na osnovu 21 CFR 1.232 (a) (2), od 1. oktobra 2020. godine, od svih američkih i inostranih prehrambenih objekata zahtevaće se tzv. **jedinstveni identifikator objekta (UFI)** prilikom registracije kod FDA ili obnavljanja registracije prehrambenog objekta kod FDA. **DUNS** broj je za sada jedini prihvatljivi UFI koji je prihvatila FDA. DUNS broj (skraćeno od engl. *Data Universal Numbering System*, u prevodu: univerzalni sistem numeracije podataka) jedinstveni je 9-cifreni identifikacioni broj koji pruža kompanija *Dun & Bradstreet* (D & B). DUNS broj je specifičan u odnosu na fizičku lokaciju objekata. Prema tome, svakoj različitoj fizičkoj lokaciji entiteta (poput podružnica, radnih jedinica i sedišta firmi) može se dodeliti specifičan DUNS broj. Dobiti DUNS nije zahtevna procedura, a bitno je znati da je procedura apsolutno obavezna, kao i da svaki proizvođač hrane koji ne dostavi DUNS broj do **31.12.2020.** godine neće moći da obnovi registraciju i takve registracije će biti uklonjene iz baze podataka FDA. FDA je izdala posebno uputstvo kako dobiti DUNS broj na sledećem [linku](#).

Sekcija 307: Najava pošiljke

Ova najava (engl. *Prior Notice*, „PN“) predstavlja obaveštavanje FDA o pošiljkama koje sadrže hranu za ljude ili životinje i koje se uvoze u SAD.

Obaveštavanje o pošiljkama omogućava FDA da, uz podršku američke Carinske i granične službe (engl. *US Customs & Border Protection*, skr. *CBP*), efikasnije planira inspekcijske poslove prilikom uvoza i time doprinosi zaštiti bezbednosti SAD od mogućeg terorističkog delovanja i drugih slučajeva opasnosti po javno zdravlje. Najava pošiljke mora biti podneta elektronskim putem kod FDA. Ovo može biti podneto od strane špeditera ili preko ABI / ACS sistema, ili preko sistema za najav pošiljki FDA (engl. *FDA Prior Notice System*, skraćeno *PNSI*) i to na sledećoj [internet stranici](#).

Najava pošiljke može biti podneta do 30 dana pre prispeća u SAD ukoliko je pošiljka sa prehrambenim proizvodom registrovana preko Automatskog carinskog sistema (*ABI / ACS*). Ako se najava vrši preko PNSI sistema FDA, onda vreme od momenta najave do prispeća robe u SAD može biti najviše 15 kalendarskih dana.

Za pošiljke koje stižu redovnom međunarodnom poštom ili brzom (kurirskom) poštom, potrebno je podneti najavu pošiljke (PN) pre nego što se paket pošalje. Ako ne podnesete PN ili kasno podnesete ili netačno najavite pošiljku, FDA može odbiti ulazak robe, odnosno pošiljke u SAD.

Nakon što je PN uspešno prijavljen, podnosilac će primiti automatsku poruku sa brojem potvrde, koji se zove PN broj potvrde (engl. *PN confirmation number*). Ovo pak ne znači da je odobren ulazak pošiljke u SAD u smislu propisa Zakona o sprečavanju bioterorizma. Od trenutka prispeća PN broja potvrde, "sat kuca" kod FDA. FDA mora da u najkraćem roku odluči da li je proizvod/roba u skladu sa propisima da bi se odobrio njen ulazak u SAD. Ovo znači da odluka mora biti doneta za svega 2 sata u slučaju da se roba uvozi putem drumskog saobraćaja, za 4 sata za proizvode koji se šalju avionom ili železnicom, odnosno za 8 sati ukoliko roba stiže morskim putem. I u slučaju kada se PN podnese 30 dana unapred, FDA će i u tim slučajevima odluku doneti veoma brzo.

Ako bilo koji podatak nedostaje u PN prijavi ili su podaci nejasni, FDA će kontaktirati podnosioca u cilju dopune ili pojašnjenja. PN broj potvrde se šalje samo nakon što su sve neophodne informacije primljene od strane FDA.

Podnosiocima najave pošiljke nije uvek jasno koja zemlja treba da bude istaknuta kao proizvođač (zemlja porekla) kada proizvod proizveden / prerađivan / pakovan u objektima u različitim državama. Definicija u finalnom pravilu glasi ovako: „Poslednji objekat u kome se hrana proizvedila / prerađivala, prema definiciji u paragrafu 1.227 (b) (2) pravila o registraciji.”

Minimalni nivo intervencija na krajnjem proizvodu, kao što je označavanje i deklarisanje, a koji nije u vezi sa proizvodnjom, preradom, pakovanjem ili skladištenjem proizvoda, samim tim nije dovoljno značajan da bi se na tu državu deklariralo poreklo robe. Na primer, ako je proizvod delom proizveden u Italiji, a finalna prerada i pakovanje se dešavaju u Francuskoj, ali se isti proizvod deklarise i označava u Srbiji, onda se Francuska označava kao zemlja porekla u najavi pošiljke.

Za bilo koji od ovih načina podnošenja, najava pošiljke (PN) mora biti dostavljena i potvrđena od strane FDA najmanje

- 2 sata pre dolaska za pošiljke koje stižu drumskim saobraćajem,
- 4 sata pre dolaska za pošiljke koje stižu železnicom,
- 4 sata pre dolaska za pošiljke koje stižu avionom,
- 8 sati pre dolaska za pošiljke koje stižu brodom.

Za proizvode koji se šalju međunarodnom poštom ili brzom kurirskom poštom, PN broj potvrde mora biti na ambalaži proizvoda. Ako osoba putuje i nosi prehrambene proizvode (a ti proizvodi su za komercijalnu upotrebu), tada putnik mora imati kod sebe PN broj potvrde.

Promene u procenjenoj količini robe (engl. *Estimated quantity*), informacijama o očekivanom dolasku (engl. *Expected arrival*) ili planiranom načinu transporta pošiljke (engl. *Planned shipment information*) ne zahtevaju novo podnošenje najave pošiljke, a nakon što je FDA već poslala broj PN potvrde (vidi: 21 CFR 1.282 (a) (1) (i) do (iii)). Za sve ostale promene (npr. ako se menja identitet proizvođača), morate poništiti trenutnu najavu pošiljke i ponoviti proces, dakle iznova popuniti i poslati PN (vidi: 21 CFR 1.282). Ako se PN ne preda na vreme, na primer samo 1 sat pre prispeća avionskim prevozom (umesto 4 sata ranije), taj postupak se tretira od strane FDA kao „neblagovremena najava pošiljke“. Ako FDA može da izvrši procenu brže od navedenog minimalnog vremena, na primer, u roku od 3 sata nakon prijema najave pošiljke, proizvod može biti odmah

odobren za uvoz na američkoj carini. Dakle, nije potrebno da se čeka najmanje 4 sata. Naravno, ovo su izuzetni slučajevi, tako da izvoznicima savetujemo da najavu pošiljke obave blagovremeno.

Prema tzv. diskrecionom pravu izvršenja (engl. *Enforcement discretion*) FDA, u slučajevima kada privatno lice, koje je kupilo prehrambeni proizvod (npr. kao poklon) u komercijalnom objektu i šalje ga privatnom licu u SAD, a pri čemu pošiljka nema komercijalni karakter (tj. nije namenjena prodaji, preprodaji, razmeni ili korišćenju u poslovne svrhe), nije potrebno podnositi PN. Ovo ipak uglavnom nije opcija za firme koje žele da izvoze u SAD, jer čak i probni, test uzorci, sajamski eksponati i sl., već predstavljaju vid „komercijalne upotrebe“ prehrambenog proizvoda, pa samim tim moraju imati PN. Za komercijalne „poklon pakete“ s različitim proizvodima treba tražiti samo jedan PN.

Za uzorke koji se uvoze u svrhu naučnih-istraživačkih delatnosti i koji nisu namenjeni konzumaciji, nije potrebno podnositi PN.

Centar za najavu pošiljki FDA (engl. *FDA Prior Notice Center*) se može kontaktirati 24 sata, 7

dana u nedelji radi konsultacija. Kontakt brojevi za inostranstvo su: +1 301-575-0156, faks: +1 301-210-0247, email: furts@fda.gov. U okviru SAD kontakt brojevi telefona su: +1-800-216-7331 ili +1-866-521-2297.

Sekcija 306: Uspostavljanje i održavanje sistema evidencije

Sve kompanije koje operišu na teritoriji SAD su u obavezi da uspostave i održavaju evidenciju koja obuhvata neposredne izvore (dobavljače) svih sastojaka koji se koriste u procesu proizvodnje ili prerade prehrambenih proizvoda u toj kompaniji, kao i informaciju o svim sledećim primaocima (kupcima) tih prehrambenih proizvoda. Praktično ovaj sistem predstavlja kompletnu evidenciju „ulaza“ i „izlaza“ hrane i njenih sastojaka u slučaju date kompanije. Ovo nije direktna obaveza inostranih kompanija koje izvoze u SAD, ali je potrebno da budu upoznate i svesne ovog propisa, naročito u slučaju da su one same dobavljači neke američke kompanije koja dalje prerađuje njihov (polu)proizvod ili sirovinu, što je veoma čest slučaj sa npr. izvoznicima smrznutog voća i povrća.

Sekcija 303: Odluka o zadržavanju pošiljke

Prema ovoj odredbi zakona (engl. *Administrative detention*), FDA ima pravo da zadrži/zapleni prehrambeni proizvod na granici, prilikom njegovog pregleda. Ova mera će se primeniti ako službenik ili kvalifikovani zaposleni u FDA ima verodostojne dokaze ili informacije koji ukazuju da dati prehrambeni proizvod predstavlja ozbiljnu pretnju po zdravlje ljudi ili životinja, odnosno koji može prouzrokovati smrt ljudi ili životinja.

Ove četiri mere, odnosno sekcije Zakona o sprečavanju bioterorizma, odnose se samo na hranu koja je u okviru nadležnosti FDA (gde spadaju voće, povrće i prerađeno voće i povrće), dok su npr. meso i proizvodi od mesa u delokrugu rada Službe za inspekciju bezbednosti hrane Ministarstva poljoprivrede SAD (engl. *US Department of Agriculture's Food Safety Inspection Service*, skraćeno *USDA-FSIS* ili samo *FSIS*).

ZAKON O UNAPREĐENJU BEZBEDNOSTI HRANE IZ 2011.

Početakom 2011. godine, na snagu je stupio novi zakon u SAD kojim se pooštrava sistem bezbednosti hrane koji je u nadležnosti FDA. Njegov naziv je sada svim akterima na tržištu prehrambenih proizvoda u SAD već dobro poznat – Zakon o unapređenju bezbednosti hrane FDA (engl. *FDA Food Safety Modernization Act*; skraćeno *FSMA*).

U poslednjih nekoliko godina, FDA je na osnovu ovog zakona objavila sedam novih pravilnika. Takođe je objavljeno nekoliko vodiča, tj. priručnika, koji detaljnije objašnjavaju norme i procese koje su svi akteri u lancu bezbednosti prehrambenih proizvoda dužni da usaglase sa FSMA: proizvođači i prerađivači, firme koje pakuju hranu, proizvođači ambalaže, skladištari / magacini / hladnjače, poljoprivredna gazdinstva koja proizvode, prerađuju, skladište, pakuju hranu, uzgajaju životinje, voće i povrće, pića, kao i takozvane proizvode koji su u kontaktu sa hranom. Važan deo ovih novih zahteva odnosi se i na inostrane kompanije koje plasiraju svoje proizvode na tržište SAD.

FDA je objavila korisnu internet stranicu sa pitanjima i odgovorima koju bi sadašnji i budući izvoznici hrane trebalo da posete i redovno prate na sledećem [linku](#).

BEZBEDNOST SVEŽEG VOĆA I POVRĆA

Posebni standardi o bezbednosti hrane su razvijeni za oblast proizvodnje i berbe svežeg voća i povrća. Pravilnik koji propisuje FDA, sadrži standarde u vezi sa sprečavanjem različitih puteva kontaminacije voća i povrća mikroorganizmima (kao što su *Salmonela*, *E. coli* i dr.), a to su:

- (1) voda koja se koristi u poljoprivredi;
- (2) biološki/organski materijal životinjskog porekla namenjen prihrani biljaka;
- (3) zdravlje i higijena;
- (4) životinje u području gajenja biljaka;
- (5) oprema, alati i objekti.

Ovaj pravilnik je objavljen u Saveznom registru 27.11.2015. a stupio je na snagu 26. januara 2016. godine. Novi zahtevi su počeli da se primenjuju fazno. Za veoma mala preduzeća/proizvođače (sa god. prodajom između 25.000-250.000 USD), za implementaciju je dat rok od 4 godine, za mala preduzeća/proizvođače (sa god. prodajom između 250.000-500.000 USD) taj period je bio 3 godine, a za sve ostale firme - 2 godine. Novi pravilnik se takođe odnosi na voće i povrće proizvedeno u staklenicima i plastenicima. Više informacija možete naći na linku.

11 HACCP - sistem bezbednosti hrane koji se zasniva na analizi i kontroli potencijalnih bioloških/mikrobioloških, hemijskih i fizičkih opasnosti kojima su izložene sirovine, mogućih opasnosti pri rukovanju, proizvodnji, distribuciji i konzumiranju krajnjeg proizvoda. Njegova primena podrazumeva poštovanje standardnih operativnih procedura i uputstava kojima se smanjuju rizici po bezbednost hrane.

Preventivne kontrole u proizvodnji hrane

Svaki objekat iz koga potiče hrana za ljudsku ishranu, a koja se stavlja u promet na tržištu SAD, mora da sprovodi analizu rizika (engl. *risk analysis*) i primenjuje mere preventivne kontrole (engl. *preventive controls*, ili skraćeno *PCs*) u vezi sa tim rizicima. Ovo, naravno, takođe važi za inostrane kompanije-izvoznice. Ove važne mere moraju biti uključene u plan bezbednosti hrane, odnosno HACCP¹¹ plan. Ovaj plan mora biti podnet FDA i dostupan njihovoj inspekciji. Po pravilu, sprovođenje analize rizika se oslanja na minimum naučno-utemeljenih standarda. Pravilnik je objavljen 17.9.2015. godine i stupio je na snagu 16.11.2015. godine. Novi propisi su postajali obavezujući fazno i to za veoma male proizvođače (sa prodajom do 1 milion USD), ovo je bio period od 3 godine od stupanja pravilnika na snagu. Za male proizvođače (po američkim kriterijumima do 500 stalno zaposlenih) ovaj rok je bio dve godine, a za sve ostale kompanije – jedna godina po stupanju pravilnika na snagu.

Kompanije se savetuju da izrade Plan o bezbednosti hrane (engl. *Food Safety Plan*). Postojeći **HACCP plan** predstavlja dobru osnovu za izradu tog plana. Iako dokument može biti na jeziku odakle je firma-izvoznica, preporučuje se da se izradi i verzija na engleskom jeziku.

Za detaljne informacije pogledajte sledeći [link](#).

Sertifikacija trećih lica kao inspektora

FDA je razvila sistem za priznavanje, odn. sertifikaciju trećih lica kao auditora (engl. *third party auditors*). Ovi nezavisni inspektori mogu sprovesti inspekciju i izvršiti procenu usklađenosti objekata sa zahtevima FDA. Propisani su zahtevi u pogledu obuke ovih lica i obezbeđen je materijal za obuke i pravila sertifikacije. Potrebno je razlikovati FDA program akreditacije pravnih lica koja mogu da vrše sertifikaciju inspektora. Pravilnik je objavljen 27.11.2016. godine, a stupio je na snagu 26.1.2016. godine. Detaljnije informacije nalaze se na sledećoj [internet stranici](#).

Program verifikacije inostranih dobavljača (FSVP)

Svaki američki uvoznik je u obavezi da proceni bezbednost proizvoda koji se uvoze u skladu sa **Programom verifikacije inostranih dobavljača** (engl. *Foreign Supplier Verification Program*, skr. **FSVP**). Uvoznik je odgovoran za uvoz bezbednih prehrambenih proizvoda. Pri tome, uvoznik mora da obavezno koristi prethodno navedeni Plan o bezbednosti hrane i HACCP plan proizvođača, i primenjuje regulative o bezbednosti svežeg voća i povrća, a u cilju verifikacije da su prehrambeni proizvodi zaista bezbedni za upotrebu. Takođe procene (audit) objekata za proizvodnju/preradu prehrambenih proizvoda u inostranstvu imaju ulogu u ovoj proceni.

Pravilnik je objavljen 27.11.2015. godine i stupio je na snagu 26.1.2016. godine. Ovo pravilo je takođe bilo uvedeno u fazama. U principu, uvoznici su bili u obavezi da se prilagode ovim novim zahtevima 18 meseci nakon stupanja pravilnika na snagu, ali su postojali određeni izuzeci. Detaljnije informacije nalaze se na [internet stranici](#).

Posebne strategije radi zaštite hrane od namernog falsifikovanja i kontaminacije (adulteracije¹²)

Ovo pravilo je publikovano 27.5.2016. godine. i usmereno je na mere koje firme moraju da preduzmu da bi sprečile namernu kontaminaciju hrane za ljude ili životinje. U vezi sa ovim videti [internet stranicu](#).

Higijenski i bezbedan transport ljudske i životinjske hrane

Ovo pravilo se fokusira na higijenske aspekte transporta hrane za ljude i životinje i objavljeno je u junu 2016. godine. Više informacija nalazi se na sledećoj [internet stranici](#).

Uloga agenta prilikom uvoza hrane u SAD

Uloga tzv. **agenta** u SAD je važan momenat u procesu uvoza prehrambenih proizvoda. Prema Zakonu o sprečavanju bioterorizma iz 2003. g., svi američki i inostrani objekti koji proizvode, prerađuju, pakuju ili skladište prehrambene proizvode moraju biti registrovani pri FDA. Tokom procesa registracije kompanija imenuje svog agenta u SAD. Postoji minimum zahteva koje agent u SAD treba da ispuni, a između ostalog mora biti rezident u SAD i saglasan je da bude kontakt osoba u SAD u ime date inostrane firme, odnosno objekta.

Agent u SAD nema odgovornost za pošiljke i ne mora da bude upoznat sa svim pošiljkama koji se transportuju iz datog objekta u SAD. Agentu u SAD su date veće odgovornosti prema odredbama FSMA. Agent u SAD se smatra odgovornim za troškove kada FDA odluči da izvrši naknadnu inspekciju (engl. *re-inspection*) objekta u inostranstvu. Do naknadne inspekcije može doći samo u slučaju ako je nakon prvobitne inspekcije nastao ozbiljan problem (sa prehrambenom robom) i može iznositi više (desetina) hiljada dolara. Takođe, agent u SAD može da od strane FDA bude smatran za uvoznika, tj. carinskog obveznika (engl. „*Importer of record*“), ukoliko drugo lice nije u tu svrhu označeno. U tom slučaju, agent u SAD će ispuniti sve obaveze verifikacije stranog objekta, kao što je predviđeno Programom verifikacije inostranih dobavljača (FSVP).

Šta ova pravila zakona FSMA znače za dobavljače hrane iz zemalja Zapadnog Balkana?

Za domaće kompanije biće primenjivana pravila tzv. **Preventivnih kontrola (PCs)** za hranu za ljude i životinje. Deo te obaveze jeste izrada i implementacija Plana bezbednosti hrane (**FSP**). FDA je izdala nacrt preporuka koje bliže objašnjavaju ovaj plan, kojeg možemo smatrati za jednu vrstu **HACCP-plus** standarda ([link](#)).

¹² Termin „kontaminacija“ ili zagađenje hrane se obično odnosi na nedozvoljene ili neželjene supstance koje su se u hrani našle sticajem okolnosti ili usled nemara, ali nije postojala namera njihovog unosa u procesu proizvodnje. Adulteracija pak implicira da je neželjena, tj. štetna supstanca (adulterant) uvedena namerno tokom proizvodnog procesa, ili je pak bila prisutna u sirovinama, odakle je trebalo da bude uklonjena, ali to (namerno) nije učinjeno.”

Kao što smo naveli, verifikacija programa bezbednosti hrane (**FSVP**) je obaveza uvoznika prehrambenih proizvoda u SAD. Uvoznici zato moraju imati pristup Planu bezbednosti hrane inostranog dobavljača.

Kao deo Preventivne kontrole, firma-izvoznica mora da odredi i angažuje kvalifikovano lice za preventivnu kontrolu (engl. **Preventive Controls Qualified Individual**, skraćeno **PCQI**).

Ko je kvalifikovano lice za preventivnu kontrolu?

Kvalifikovano lice za sprovođenje preventivne kontrole (PCQI) je osoba koja je uspešno završila trening o razvoju i primeni planova preventivnih kontrola zasnovanih na rizicima, ili je na drugi način, na osnovu stečenih znanja i iskustava kvalifikovana osoba za razvoj i primenu sistema bezbednosti hrane. Jedno ili više kvalifikovanih lica za preventivnu kontrolu moraju učestvovati u/ili vršiti nadzor pripreme plana sigurnosti hrane, validacije da preventivne kontrole mogu da uspešno spreče prepoznate rizike, kao i pregled knjiga evidencije (engl. *review of records*).

Ovi zahtevi su navedeni u pravilu 21 CFR 117.180, koje možemo naći na [linku](#).

Iako u pravilniku stoji da FDA trening nije obavezan (navodi se „... ili na drugi način kvalifikovana osoba sa praktičnim iskustvom“), svakako je veoma preporučljivo da se kvalifikacija stekne upravo kroz ovaj trening. To se savetuje prvenstveno zbog toga što postoje određene razlike između HACCP plana i Plana bezbednosti hrane (FSP). PCQI, odnosno kvalifikovano lice, je dobro upoznato sa svim segmentima koji su obuhvaćeni u FSP-u i o načinima implementacije mera. Nakon inicijalne procene, potrebno je da se vrši revizija i procena FSP-a jedanput na svake tri godine.

Nije neophodno da PCQI lice bude zaposleno u samoj firmi-izvoznici. Takvo kvalifikovano lice može takođe biti angažovano sa strane. Takođe, relativno je jednostavno da osoba koja je stekla potrebna znanja i iskustva u implementaciji HACCP-a zadovolji kriterijume PCQI. Ali zbog određenih razlika između HACCP i FSP planova, stručno lice za primenu HACCP mora biti upoznato sa tim razlikama i dodatnim zahtevima, a postojeći HACCP plan u firmi je potrebno nadograditi i uskladiti.

Najaktuelnije informacije o FSMA pravilima se nalaze na sledećoj [internet stranici](#) FDA.

FDA INSPEKCIJA PRI UVOZU

Kada pošiljka sa prehrambenim proizvodom stigne za uvoz u SAD, uvoznik ili posrednik u uvozu (broker) mora je registrovati kod američke Carinske i granične službe (engl. *US Customs and Border Protection; CBP*). Ovo uvoznik čini tako što podnosi tzv. „ulaznu notu“ (engl. „*Entry notice*“) i obezbeđuje zaštitni depozit.

U narednom koraku, američka carina obaveštava FDA da je pošiljka sa prehrambenim proizvodom pristigla. Tada FDA, u cilju provere da li je pošiljka ispravna i u skladu sa propisima, može doneti odluku da izvrši inspekciju pošiljke i uzme probne uzorke. Detalji o uvoznim procedurama FDA mogu se dobiti na [internet stranici](#). Poslednja verzija uputstva o propisima i procedurama vezano

za inspekciju koju vrše FDA inspektori može se pogledati na sledećoj [internet stranici](#).

Takođe, FDA objavljuje i Priručnik o regulatornim procedurama (engl. *FDA Regulatory Procedures Manual*). Priručnik predstavlja osnovni dokument kojim se upravlja osoblje FDA u svom delovanju. On pruža osoblju FDA informacije o internim procedurama koje će se koristiti u obradi domaćih i uvoznih regulatornih i izvršnih postupaka. Poslednja verzija ovog dokumenta je objavljena u novembru 2019. godine i dostupna je na FDA [internet stranici](#).

Ovaj priručnik između ostalog sadrži i proceduru u slučaju inspekcije pošiljke koja se zove FDA obaveštenje, odnosno zapisnik o pokrenutom postupku (engl. „*Notice of Action*“). Obaveštenje o pokrenutom postupku se šalje uvozniku pošiljke, primaocu i podnosiocu najave pošiljke. Obaveza je vlasnika pošiljke da obavesti FDA o saglasnosti da pošiljka bude pregledana od strane ovlašćenih lica. Pokretanje ovog postupka ne znači automatski da je vaša pošiljka neispravna. Svi dalji postupci inspekcije će se beležiti u istom zapisniku. Kada prehrambeni proizvod u datoj pošiljci nije (ili postoji sumnja da nije) u skladu sa zakonima i propisima, FDA će zadržati proizvod i izdati obaveštenje o preduzetom postupku sa oznakom: „roba zadržana“ (engl. „*Detained*“).

ZAHTEVI U POGLEDU OZNAČAVANJA PROIZVODA (LABELING)

Da bi prehrambeni proizvod mogao da bude izvezen i plasiran na američko tržište, veoma je važno da bude u skladu sa zahtevima u pogledu označavanja (engl. *labeling*). Ovi zahtevi su deo američkih Zakona o poštenom označavanju i pakovanju proizvoda i Zakona o označavanju nutritivnih vrednosti i edukaciji potrošača (engl. *U.S. Fair Labeling and Packaging Act; Nutrition Labeling and Education Act*).

Prema propisima koje ovi zakoni definišu, pakovanja prehrambenih proizvoda koji se nalaze u prometu moraju biti označena, odnosno sadržati specifične informacije na engleskom jeziku:

- **Identitet proizvoda;**
- **Ime, adresu i telefon odgovorne kompanije** (ovo može biti proizvođač ili distributer, američka ili inostrana kompanija);
- **Lista sastojaka**, gde se osnovni sastojci navode prvi, dok se sastojci koji su daleko manje sadržani u proizvodu stavljaju na kraju liste, drugim rečima: sastojci se u listi navode prema njihovom procentualnom učešću u proizvodu u opadajućem nizu;
- **Količina sadržaja proizvoda** izraženo i u američkim (funte, unce) i metričkim jedinicama;
- **Nutritivne informacije** (nutritivna tablica ili oznaka, engl. *Nutrition Label*) moraju biti pružene u naročitom formatu na proizvodu, tako da se obezbedi da se informacije pruže potrošaču na jasan i nedvosmislen način, kao što je definisano u pravilu [21 CFR 101.9](#).
- **Alergeni**: ako proizvod sadrži sastojke koje mogu izazvati alergijske reakcije, to mora takođe biti navedeno na oznaci/etiketi, bilo u okviru same liste sastojaka (neposredno uz ime sastojka npr. odmah nakon „*surutka u prahu*“ u zagradama se navodi naziv alergena (*mleko*)), ili ti alergeni mogu biti posebno navedeni na etiketi tako što se nakon engleske reči „Sadrži:“ (*Contains:*), navodi sastojak ili sastojci koji mogu izazvati alergijske reakcije. FDA smatra sledeće sastojke alergenima: mleko, jaja, ribe, školjke/ljuskari, orašasti plodovi, kikiriki, pšenica i soja.
- **Zemlja porekla**: na kraju, američka Carinska i granična služba (CBP) zahteva da proizvod ima jasno obeleženu zemlju porekla.

Detaljnije informacije o označavanju hrane se nalaze i redovno ažuriraju na [internet stranici](#) FDA.

FDA objavljuje vodič koji detaljno informiše o zahtevima u pogledu označavanja prehrambenih proizvoda. Ovaj dokument, poznat kao „Vodič za označavanje hrane“ (engl. „*Food Labeling Guide*“), kao i druge informacije u vezi sa ovom temom, nalaze se na sledećoj [internet stranici](#).

Ovde je potrebno naglasiti da su proizvođači u obavezi, još od 1.1.2006. godine, da naznače koliko tzv. trans-masti (engl. „trans-fat“¹³) proizvod sadrži. Izuzetak predstavlja hrana koja sadrži manje od 0,5 grama trans-masti (po porciji/obroku). Na etiketi ovih proizvoda mora biti navedeno da je sadržaj trans-masti „nulti“ (engl. „zero“). Više informacija o ovom pravilniku može se dobiti na sledećoj [internet stranici](#).

Kontejneri sa prehrambenim proizvodima u rinfuznom stanju (engl. *bulk containers*) prilikom uvoza u SAD moraju spolja da naznače sledeće informacije na engleskom jeziku:

- Identitet proizvoda;
- Ime, adresu i broj telefona odgovorne kompanije (ovo može biti distributer, proizvođač, uvoznik, uvozni agent ili konsignator/zastupnik);
- Neto težinu sadržaja u američkim merama (funte, unce);
- Listu sastojaka od kojih je proizvod napravljen.

Američka carinska i granična služba takođe zahteva da oznaka/etiketa sadrži zemlju porekla proizvoda. Ovaj podatak je potrebno označiti na sledeći način:

„*Product of Serbia*“.

Preporuka je takođe pogledati pravilo o označavanju zemlje porekla na prehrambenim proizvodima - [19 CFR 134](#).

U slučaju proizvoda koji je u rinfuznom stanju, nije neophodno da se proizvod označava sa nutritivnom tablicom, tj. oznakom.

Za informaciju u pogledu označavanja uvoznog svežeg voća i povrća videti deo priručnika o nadležnostima Ministarstva poljoprivrede SAD (USDA).

¹³ Trans-masti, tačnije trans-masne kiseline su nezasićene masne kiseline koje sadrže trans- dvostruku vezu između atoma ugljenika koja čini lanac molekule manje zakrivljenim u odnosu na masne kiseline sa cis- dvostrukom vezom. Takve 'trans' strukture nastaju industrijskom preradom, postupkom koji se naziva hidrogenizacija biljnih ulja. Istraživanja su pokazala da trans-masne kiseline u nedostatku esencijalnih masnih kiselina zauzmu njihovo mesto u vitalnim procesima i uzrokuju kardiovaskularne bolesti kao što su ateroskleroza i bolest srčanog mišića.

STARA TABLICA

Nutrition Facts	
Serving Size 2/3 cup (55g) Servings Per Container 8	
Amount Per Serving	
Calories 230	Calories from Fat 70
% Daily Value*	
Total Fat 8g	12%
Saturated Fat 1g	5%
Trans Fat 0g	
Cholesterol 0mg	0%
Sodium 160mg	7%
Total Carbohydrate 37g	12%
Dietary Fiber 4g	16%
Sugars 12g	
Protein 3g	
Vitamin A	10%
Vitamin C	8%
Calcium	20%
Iron	45%

* Percent Daily Values are based on a 2,000 calorie diet. Your Daily Value may be higher or lower depending on your calorie needs.

	Calories:	2,000	2,500
Total Fat	Less than	65g	80g
Sat Fat	Less than	20g	25g
Cholesterol	Less than	300mg	300mg
Sodium	Less than	2,400mg	2,400mg
Total Carbohydrate		300g	375g
Dietary Fiber		25g	30g

NOVA TABLICA

Nutrition Facts	
8 servings per container Serving size 2/3 cup (55g)	
Amount per serving	
Calories	230
% Daily Value*	
Total Fat 8g	10%
Saturated Fat 1g	5%
Trans Fat 0g	
Cholesterol 0mg	0%
Sodium 160mg	7%
Total Carbohydrate 37g	13%
Dietary Fiber 4g	14%
Total Sugars 12g	
Includes 10g Added Sugars	20%
Protein 3g	
Vitamin D 2mcg	10%
Calcium 260mg	20%
Iron 8mg	45%
Potassium 240mg	6%

* The % Daily Value (DV) tells you how much a nutrient in a serving of food contributes to a daily diet. 2,000 calories a day is used for general nutrition advice.

Uporedni prikaz stare i nove nutritivne tablice prema propisima FDA.

Nova nutritivna tablica

FDA je 27.5.2016. godine objavila finalni pravilnik pod nazivom „Označavanje hrane: revizija oznaka o podacima o nutritivnim vrednostima i suplemen-tima“ (Savezni propis 81 FR 33742). Ovaj pravilnik donosi izmene propisa o označavanju hrane i dodataka u ishrani kako bi se pružile aktuelne informacije o hranjivim sastojcima i kako bi se pomoglo potrošačima u pridržavanju zdravih navika u ishrani. Pravilnik je postao punovažan 26.7.2018. godine za proizvođače s godišnjom prodajom prehrambenih proizvoda u iznosu od 10 i više miliona USD, odnosno 26.7.2019. godine za proizvođače sa manje od 10 miliona USD godišnje prodaje prehrambenih proizvoda.

U pravilniku se u odnosu na prethodne verzije nalazi značajan broj izmena, za koje FDA smatra da će doprineti boljoj informisanosti potrošača, tako da će donositi pravilnije odluke u pogledu svoje ishrane.

Koje su bitne izmene u novom načinu označavanja hrane u SAD?

Dajemo kraći prikaz najbitnijih izmena na nutritivnim tablicama:

- Informacije o kalorijama (engl. *calories*), broju porcija po pakovanju (engl. *Servings Per Container*) i veličini porcije/obroka (engl. *Serving Size*) su prikazane većim fontom na pakovanju.
- Proizvođači moraju naznačiti tačan sadržaj vitamina D, kalcijuma, gvožđa i kalijuma u proizvodu, a takođe i procenat dnevnog unosa po porciji (engl. *Daily Value*). Proizvođači mogu takođe dobrovoljno specificovati količinu (u gramima) drugih vitamina i minerala.
- Vitamin D, kalcijum, kalijum i gvožđe moraju biti uključeni na oznaci. Navođenje vitamina A i C više nije obavezno, ali može biti uključeno na dobrovoljnoj bazi.
- U fusnoti (označeno sa zvezdicom * na etiketi) daje se novo objašnjenje šta tačno dnevni unos (engl. *Daily Value*, skr. *DV*) znači. Procenat dnevnog unosa (engl. *Percent Daily Value*, skr. *%DV*) se računaju na bazi unosa 2.000 kalorija po osobi na dan.

Nutrition Facts			
2 servings per container			
Serving size		1 cup (255g)	
	Per serving	Per container	
Calories	220	440	
	% DV*	% DV*	
Total Fat	5g 6%	10g	13%
Saturated Fat	2g 10%	4g	20%
Trans Fat	0g	0g	
Cholesterol	15mg 5%	30mg	10%
Sodium	240mg 10%	480mg	21%
Total Carb.	35g 13%	70g	25%
Dietary Fiber	6g 21%	12g	43%
Total Sugars	7g	14g	
Incl. Added Sugars	4g 8%	8g	16%
Protein	9g	18g	
Vitamin D	5mcg 25%	10mcg	50%
Calcium	200mg 15%	400mg	30%
Iron	1mg 6%	2mg	10%
Potassium	470mg 10%	940mg	20%

* The % Daily Value (DV) tells you how much a nutrient in a serving of food contributes to a daily diet. 2,000 calories a day is used for general nutrition advice.

Nutritivna tablica kada pakovanje sadrži veći broj obroka, tj. porcija

- Novina je i da podatak „dodati šećeri“ (engl. *Added Sugars*) mora da bude naveden na etiketi u gramima i kao procenat dnevnog unosa. FDA smatra da je naučno utemeljeno da je teško ostati u okviru maksimalno preporučenih kalorija po osobi dnevno, ukoliko u dijeti postoji više od 10% dodatih šećera.
- Ukupne masti (engl. *Total fat*), zasićene i transmasti moraju biti navedene na novoj etiketi, ali više nije potrebno navoditi „kalorije od masti“. FDA smatra da je tip masti važniji podatak od same količine masti u proizvodu.
- Vrednosti dnevnog unosa hranljivih materija kao što su so, vlakna i vitamin D su ažurirane. Ove promene su zasnovane na novim naučnim dokazima Nacionalne Akademije za medicinu (<https://nam.edu/>).
- Takođe su novina promene u veličini porcije, tj. obroka. Američki zakon zahteva da je veličina

porcije zasnovana na količini hrane i pića koju osoba zaista konzumira, a ne na tome šta bi trebalo da konzumira. Kako i koliko ljudi jedu i piju se promenilo od 1993. godine. FDA daje sladoled kao primer. Količina jedne porcije sladoleda je bila određena kao pola čaše (engl. ¼ cup), tj. 115 grama, a sada je povećana na dve trećine čaše (150 g). Čaša gaziranog pića je povećana sa 8 na 12 unci (sa 236 na 345 ml).

- Veličina pakovanja takođe ima uticaja na količinu koju ljudi jedu. Na malim pakovanjima (između jedne do dve porcije) kalorije i nutritijenti moraju da budu navedeni kao za jednu porciju, zato što se najčešće proizvod konzumira odjednom.
- Na pakovanju proizvoda koji se mogu konzumirati odjednom ili u više navrata, mora se uvesti takozvana „dupla kolona“ (engl. „*dual column*“), gde se unosi nutritivna informacija i po porciji i po pakovanju.

Više informacija o promenama u označavanju prehrambenih proizvoda mogu se dobiti na sledećem [linku](#). Više informacija o preporukama Ministarstva poljoprivrede SAD vezano za ishranu stanovništva može se dobiti na sledećem [linku](#).

ZDRAVSTVENE TVRDNJE (HEALTH CLAIMS)

FDA definiše koje su tvrdnje o dobrobiti po ljudsko zdravlje dozvoljene na pakovanjima hrane i dijetetskih proizvoda u SAD. Zdravstvene tvrdnje na etiketama prehrambenih proizvoda odnose se na tvrdnje koje je FDA pregledala i odobrila u cilju prikazivanja podataka da hrana ili sastojak hrane mogu smanjiti rizik od neke bolesti ili zdravstvenog stanja. Takve tvrdnje moraju biti potkrepljene naučnim dokazima i mogu se koristiti na konvencionalnoj hrani i dijetetskim suplementima kako bi se okarakterisao odnos između tog sastojka (tj. određene komponente hrane ili određene hrane) i bolesti ili zdravstvenog stanja (npr. visokog krvnog pritiska). Zakon o označavanju prehrambenih proizvoda iz 1990. godine (NLEA

- [link](#)) ovlastio je FDA da donese propise koji regulišu upotrebu zdravstvenih tvrdnji. Sve zdravstvene tvrdnje moraju biti podvrgnute pregledu od strane FDA kroz postupak podnošenja peticije.

Zdravstvene tvrdnje:

- moraju sadržati elemente sastojka (na koji se tvrdnja odnosi) i bolesti, odnosno zdravstvenog stanja (na koje se odnosi podatak o smanjenju rizika);
- ograničene su na tvrdnje o smanjenju rizika od bolesti;
- ne mogu biti tvrdnje o dijagnozi, izlečenju, ublažavanju ili lečenju bolesti; i
- mora ih pregledati i proceniti FDA pre upotrebe na pakovanjima.

Postoje dve vrste zdravstvenih tvrdnji: takozvane „odobrene“ i „kvalifikovane“ zdravstvene tvrdnje.

Više informacija o ovim aspektima označavanja hrane mogu se dobiti na sledećoj [internet stranici](#).

KONZERVISANA I KIŠELJENA HRANA

U SAD važe posebni propisi kada je reč o konzervisanoj hrani i hrani kojoj su dodate kiseline. Firme koje proizvode konzervisano hranu (tzv. **konzervisano hranu sa niskim sadržajem kiseline**, engl. *low-acid canned foods* ili **LACF**), a žele da izvoze u SAD, moraju registrovati svoju firmu unapred kod FDA, kao i sam prerađivački proces. Primeri LACF hrane su konzervisani šampinjoni ili boranija. Nakon registracije, FDA će firmi dodeliti specifičan broj za Objekat za konzerviranje hrane (engl. *Food Canning Establishment*, skraćeno **FCE**). Ovi propisi ne važe za mesne konzerve i za njih važe regulative koje propisuje Služba za inspekciju bezbednosti hrane američkog Ministarstva poljoprivrede (USDA FSIS).

Takođe je firma dužna da pri FDA registruje proizvodne procese koji su korišćeni za svaki pojedinačni konzervirani proizvod. Po prijavljivanju ovih informacija specifičnih za firmu i za dati proizvod, FDA dodeljuje za svaki proizvod tzv. SID broj (od engl. izraza *Submission Identifier*). Veoma je bitno da firma-izvoznica na izvoznim dokumentima jasno navodi i **FCE broj** (firme-objekta) i **SID brojeve** (za svaki proizvod).

Potrebno je imati u vidu da je FDA ovlašćena da komunicira samo sa licem koje je firma prijavila u vezi sa FCE prijavom, odnosno u vezi proizvoda za koje je prijavljen SID broj. Ukoliko se ova kontakt osoba promeni, na primer napusti kompaniju, neophodno je da se nova kontakt osoba registruje pre podnošenja nove SID prijave.

Zakišeljena hrana je ona kod koje je proces konzervisanja izvršen dodavanjem „zakišeljene vode“. To su proizvodi koji u principu imaju nisku kiselost, ali kojima se dodaje kiselina tako da je kiselost proizvoda pH 4,6 ili niža. Primeri su ki-

seli krastavci i marinirane artičoke. Proizvođači ovih proizvoda takođe se moraju unapred registrovati i registrovati proizvodni proces po proizvodu. Više informacija o ovim propisima nalazi se na sledećoj [internet stranici](#).

Da li konkretan proizvod podleže propisima koji važe za LACF ili zakišeljenu hranu, zavisi od toga koja je kiselost (pH) i sadržaj vode u proizvodu. Konzervisana hrana s niskim sadržajem kiseline (LACF) je bilo koja hrana (osim alkoholnih pića) sa završenom uravnoteženom pH većom od 4,6 i vodenom aktivnošću većom od 0,85, isključujući paradajz i proizvode od paradajza koji imaju završnu uravnoteženu pH manju od 4,7.

Zakišeljena hrana (AF) je hrana s niskim sadržajem kiseline kojoj se dodaju kiseline ili kisela hrana i koja ima završnu uravnoteženu pH od 4,6 ili nižu i aktivnost vode (aw) veću od 0,85.

ADITIVI U HRANI I BOJE

Aditivi i boje u prehrambenim proizvodima koji se koriste u Evropi, nisu po automatizmu uvek odobreni i u SAD. **E-brojevi** koji se koriste za označavanje prehrambenih aditiva i boja u Evropi, nisu u upotrebi u SAD. Korišćenje biljnog ugljena (*carbon* E153) i brilijant crne (*brilliant black* E151) nije dozvoljeno u SAD (na primer slatkiši sa sladićem, „negro“ bombone). Zato je veoma bitno uputiti se na FDA internet stranicu gde se nalaze informacije o aditivima dozvoljenim za upotrebu u SAD. Za više informacija o sastojcima koji su klasifikovani kao „generalno priznati kao bezbedni“ (engl. *Generally Recognized as Safe*“, skraćeno **GRAS**) posetite [internet stranicu](#).

GRAS supstance su uključene u federalnim propisima 21 CFR 182 i 21 CFR 184. Bazi podataka GRAS/SCOGS može se pristupiti na sledećoj [internet stranici](#).

Postoji i baza podataka o supstancama koje se dodaju hrani (ranije poznata kao **EAFUS** baza od engl. *“Everything” Added to Food in the United States*) – [link](#).

Lista aditiva u prehrambenoj industriji u abecednom nizu, kao i njihova odobrena upotreba, nalaze se na tzv. FDA statusnoj listi aditiva (engl. *FDA Food Additive Status List*) i to na sledećoj [internet stranici](#).

PESTICIDI I OSTACI HEMIKALIJA U VOĆU I POVRĆU

FDA inspekcija na graničnim prelazima redovno proverava voće i povrće koje se uvozi u SAD na prisustvo zabranjenih pesticida, ili drugih hemijskih jedinjenja koja se koriste u poljoprivredi, a čija je upotreba zabranjena su SAD. Takođe se kontroliše i kvantitativno prisustvo dozvoljenih agrohemikalija u voću i povrću, tj. proveravaju se tolerance¹⁴, odnosno da li je nivo tih supstanci iznad dozvoljenih nivoa (engl. *maximum residue levels* ili MRLs). Maksimalne nivoe ostataka pesticida u voću, povrću i ostaloj hrani određuje američka Agencija za zaštitu životne sredine (engl. *Environmental Protection Agency* ili EPA). Više informacija o pesticidima i ostacima agrohemikalija može se naći na [internet stranici](#) Nacionalnog info centra za pesticide (engl. *National Pesticide Information Center*).

Na sledećoj [internet stranici](#) EPA mogu se dobiti podaci o registrovanim pesticidima u SAD, o procesu njihove registracije, kao i o maksimalnim utvrđenim nivoima njihovih ostataka u hrani.

Ukoliko toleranca za određeni pesticid nije ustanovljena, ta supstanca NE SME uopšte da bude

14 Tolerance ili MRLs su zakonom definisani, maksimalno dozvoljeni nivoi hemijskih jedinjenja, obično pesticida, koji se mogu naći u prehrambenim proizvodima. Različite tolerance se određuju za različite pesticide u odnosu na rizike koje ove supstance predstavljaju po ljudsko zdravlje (njihova akutna ili hronična toksičnost, rezistentnost, rastvorljivost u vodi ili u mastima i druge osobine). Takođe se za isto hemijsko jedinjenje ustanovljavaju različite tolerance za različite prehrambene proizvode, tako da je dozvoljeni nivo nekog pesticida npr. veći u jabuci, nego što je to propisano za mleko ili kikiriki. Propisi u vezi MRL se razlikuju u pojedinim zemljama sveta, tj. nisu uvek isti u EU i u SAD. Ipak, uvek se radi o veoma malim dozvoljenim količinama i te količine su obično izražene u delovima na milion ili delovima na milijardu (ppm, odnosno ppb).

prisutna u proizvodu (tzv. „nulta toleranca“, engl. *zero tolerance*). *Global MRLs Database*, odnosno Globalna baza o ostacima pesticida, je privatna internet stranica koja je delimično besplatna uz obaveznu registraciju, dok za viši nivo usluga i informacija važi pretplata. Bazi se može pristupiti na sledećem [linku](#).

Kako bi se izbegli rizici u pogledu neusklađenosti robe (voća i povrća i prerađenih proizvoda) u smislu ostataka pesticida i drugih agrohemikalija, preporuka je da se primenjuju načela Integralne zaštite bilja (IPM) u proizvodnji voća i povrća, tj. da se hemijska zaštita koristi samo kada je to

neophodno i u zakonski propisanim okvirima. Ujedno ova načela su deo Global G.A.P. standarda. Takođe je preporuka da se redovno proverava lista pesticida koji su u SAD registrovani za određene useve u cilju suzbijanja bolesti, štetočina i korova.

Inspeksijski operativni priručnik (engl. *Investigations Operations Manual*) je veoma detaljan dokument koji opisuje inspeksijske procedure FDA, naročito na graničnim prelazima uključujući i aerodrome. Poslednja verzija priručnika se nalazi na sledećoj [internet stranici](#).

SOKOVI OD VOĆA I POVRĆA

Svi sokovi na bazi voća i povrća koji se koriste kao sokovi, ili će biti korišćeni kao sastojci u drugim pićima u SAD, moraju ispuniti zahteve koji su obuhvaćeni regulativom o **HACCP za sokove**. Ova regulativa je na snazi od 20.1.2004. godine i važi za sve proizvođače sokova. Na posebnoj [internet stranici](#) FDA nalaze se detaljne informacije koje se odnose na proizvođače i izvoznike sokova, a naročito o HACCP standardima u ovoj grani industrije. FDA je izdala vodič za industriju sokova u smislu primene HACCP u skladu sa FSMA propisima. Vodič se nalazi na sledećoj [internet stranici](#).

Američki uvoznici sokova na bazi voća i povrća moraju da budu u stanju da garantuju da su njihovi uvezeni proizvodi u skladu sa zahtevima koji su sadržani u HACCP regulativi za sokove, osim ukoliko zemlja izvoznica nije potpisala Memorandum o razumevanju (MOU) sa SAD kojim se označava da je sistem inspekcije sokova od voća i povrća te države ekvivalentan sa američkim sistemom. Trenutno ne postoji takav sporazum, odnosno MOU, između SAD i država Zapadnog Balkana.

FDA LISTA ZA POJAČANU KONTROLU PRI UVOZU

Ako je neki prehrambeni proizvod bio zadržan od strane inspekcije FDA usled nedozvoljeno visokih nivoa pesticida, ili prisustva zabranjenih pesticida, ili prisustva zabranjenih aditiva, tada se pošiljalac, a obično i uzgajivač i/ili proizvođač, uključuju na tzv. FDA listu za pojačanu kontrolu pri uvozu (engl. **FDA Import Alert List**). Ova lista se redovno ažurira i može joj se pristupiti preko sledećeg [linka](#).

Grafički prikaz odbijenih pošiljki hrane, kozmetike i lekova iz Srbije na sajtu FDA-Dashboards.

Na primer, ukoliko želimo da proverimo da li postoje proizvođači iz Makedonije ili Srbije koji se nalaze na ovoj FDA listi, možemo izabrati link sa liste zemalja na [internet stranici](#) i odabrati željenu zemlju.

Primitićemo da u slučaju Makedonije i Srbije, postoji 6 odnosno 5 upozorenja. Primer jednog od upozorenja je korišćenje boje koja nije dozvoljena u SAD i to od strane nekoliko proizvođača konditorskih i farmaceutskih proizvoda iz ove dve države (konkretno upotreba žute veštačke boje E-102 tartrazina; u SAD oznaka: 19140-FD&C YELLOW #5 TARTRAZINE). Takođe postoji i FDA baza podataka odbijenih pošiljki hrane prilikom uvoza (engl. **FDA Dashboards – Import Refusals**). U ovoj [bazi](#) su transparentno evidentirani svi slučajevi inspekcije i osnovanog odbijanja pošiljki, uključujući i određene novčane troškove za datu kompaniju.

Pretragom baze može se ustanoviti da je bilo slučajeva odbijanja pošiljki smrznute maline iz Srbije. Obrazloženja za neke od odbijenih pošiljki smrznute maline su sledeća:

- *Predmet podleže odbijanju pri uvozu u skladu sa članom 801 (a) (1), jer je ustanovljeno da je*

proizvod proizveden, prerađen ili upakovan u nehigijenskim uslovima. [Adulteracija, odeljak 402 (a) (4)]; ili

- *Predmet podleže odbijanju pri uvozu u skladu sa članom 801 (a) (3), jer je ustanovljeno da je neispravan, jer sadrži (nedozvoljenu) hemikaliju - pesticid, što krši član 402 (a) (2) (B). Sadržaj: [naziv hemikalije]*

Baze podataka FDA o odbijenim pošiljkama i listi upozorenja navodimo iz dva razloga:

- FDA inspekcija nesumnjivo vrši redovnu i efikasnu kontrolu svih pošiljki hrane, pronalazi nepravilnosti i reaguje adekvatno, u potpunosti i transparentno objavljuje podatke o incidentima;
- Neodgovornost manjeg broja kompanija može ugroziti ne samo njih same, već i zemlju izvoznicu, tj. ostale izvoznike iz tog područja i za tu vrstu robe, jer je tada američke inspeksijske službe pojačano kontrolišu pošiljke iz tih područja/zemalja.

Ukoliko se određeni izvoznik / proizvođač nalazi na ovoj listi sa određenim proizvodom, nove pošiljke ovog istog proizvoda i proizvođača biće automatski zadržane prilikom uvoza u SAD (iako postoji mogućnost da je proizvođač u međuvre-

menu korigovao nedostatke). FDA će dozvoliti uvoz pošiljke samo ako postoji dovoljno dokaza (na primer nakon laboratorijskog testa) da je proizvod u skladu sa propisima SAD i ne predstavlja rizik po zdravlje potrošača. Tek nakon prijema tog dokaza, „sumnjiva“ pošiljka će biti odobrena. Iako FDA napominje da je cilj da pošiljke budu pregledane i puštene u najkraćem

navedene su formalne mere koje preduzima FDA inspekcija u datim situacijama, kao i opcije koje stoje na raspolaganju vlasniku pošiljke. FDA Odeljenje za uvozne poslove i politike (engl. *Division of Import Operations and Policy*, skr. *DIOP*) je ovlašćeno da, na osnovu preporuka lokalnih FDA inspektora, proizvođače i proizvođače uvrsti na listu o automatskom

mogućem roku (u periodu od nekoliko dana) – „bezbednost hrane“ je za FDA inspekciju apsolutni prioritet. U delu o *uvoznim procedurama* u FDA Priručniku o regulatornim procedurama, pod naslovom 9-1-5: „Procedure u slučaju registrovanog prekršaja“ (Glava 9 priručnika - [link](#), engl. „*Import Operations and Actions*“;),

zadržavanju ili iste povuče sa liste. Sledeća [internet stranica](#) pruža pregled FDA postupaka za uklanjanje proizvoda i / ili stranog proizvođača sa statusa o zadržavanju pošiljki bez fizičkog pregleda (engl. *Detention Without Physical Examination*, skr. *DWPE*), odnosno sa liste o pojačanoj kontroli pri uvozu.

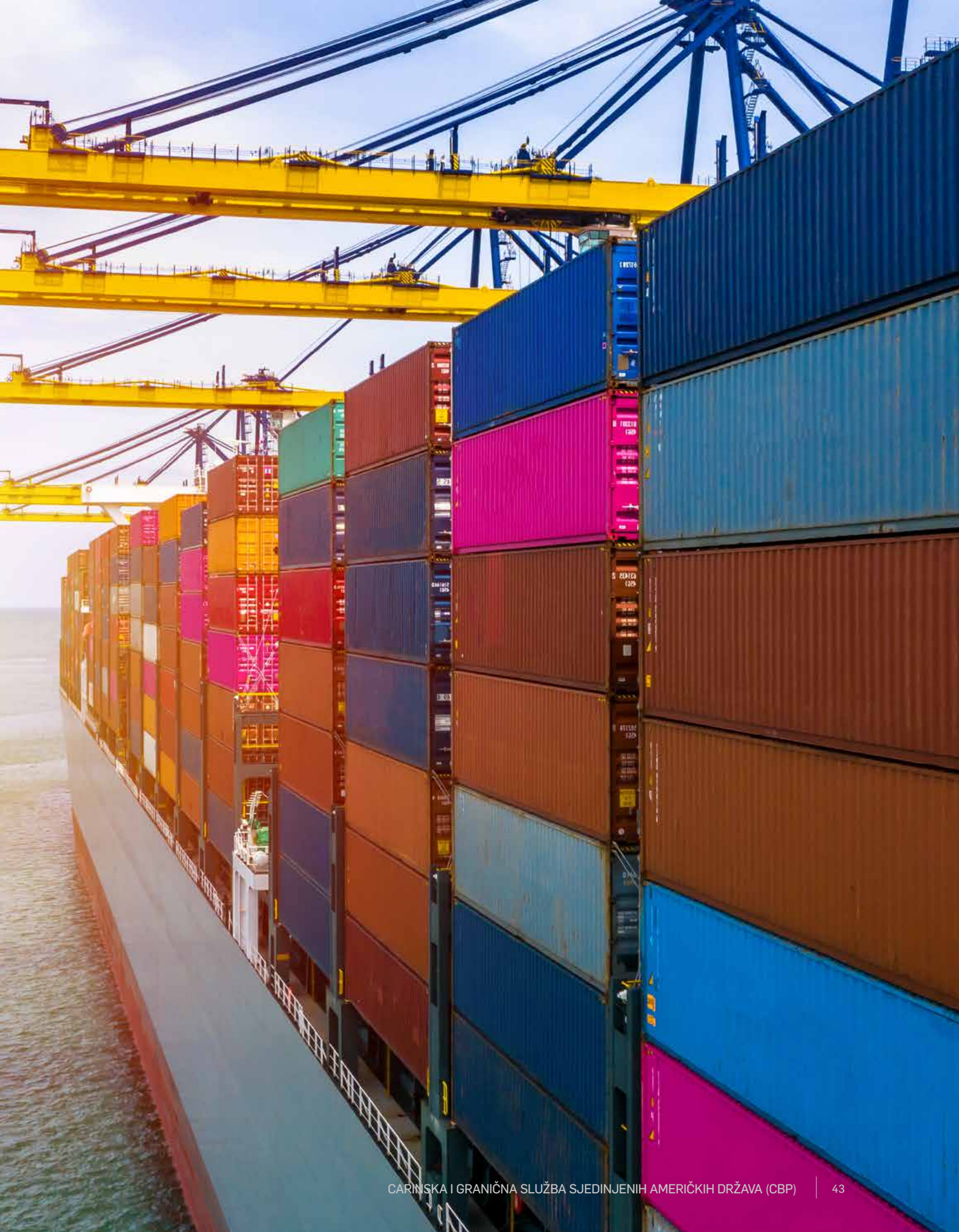
Carinska i granična služba Sjedinjenih Američkih Država (CBP)

5

Američka Carinska i granična služba (engl. *United States Customs & Border Protection Agency*, skraćeno *CBP*) nalazi se u sastavu Ministarstva nacionalne bezbednosti SAD (engl. *Department of Homeland Security*) i to od marta 2003. godine. Ova služba je odgovorna za uvoz roba i ulazak ljudi u SAD.

Nakon 11. septembra 2001. godinena snazi je pojačani sistem zaštite bezbednosti koji sprovodi ova služba u saradnji sa drugim odgovornim službama u SAD, pa je stoga kontrola i roba i putnika od tada znatno pooštrena.

U pogledu prehrambenih proizvoda, CBP deli odgovornost za sprovođenje kontrole sa FDA. Međutim kada je reč o veterinarskim i fitosanitarnim aspektima uvoza životinjskih i biljnih proizvoda (uključujući i voće i povrće), tada CBP saraduje sa Službom za inspekciju zdravlja životinja i biljaka američkog Ministarstva poljoprivrede (engl. *US Department of Agriculture Animal and Plant Health Inspection Service*, skraćeno *APHIS*).

COMMERCIAL INVOICE

1 Exporter ABC Exports 4300 Longbeach Blvd Longbeach, California, 90807 United States +1427349957 Randy Clarke				4 Page 1 of 1																																																																
2 Consignee Global Imports 410 Queen Street Brisbane, Queensland, 4000 Australia +61497336120 John Smith		Invoice Number & Date 03.3017 05 May 2020																																																																		
		Bill of Lading Number																																																																		
		Reference		Buyer Reference 0871																																																																
Buyer of and Consignee:																																																																				
3 Method of Dispatch Sea		Type of Shipment FCL		Country Of Origin of Goods United States																																																																
				Country of Final Destination Australia																																																																
Vessel / Aircraft EMMA MAERSK		Voyage No V0015		4 Terms / Method of Payment 30% DEPOSIT, BALANCE UPON BILL OF LADING																																																																
Port of Loading Long Beach		Date of Departure 04 May 2020																																																																		
Port of Discharge Brisbane		Final Destination AUSTRALIA		Marine Cover Policy No NA																																																																
				Letter of Credit No NA																																																																
5 <table border="1"> <thead> <tr> <th>Product Code</th> <th>Description of Goods</th> <th>HS Code</th> <th>Unit Quantity</th> <th>Unit Type</th> <th>Price</th> <th>Amount</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>B-STOOL</td> <td>BAR STOOL ALUMINIUM 600 X 100 X 100MM STAINLESS STEEL</td> <td>3926.00.00</td> <td>1,450</td> <td>EACH</td> <td>19.80</td> <td>28,710.00</td> </tr> <tr> <td>B-TABLE</td> <td>BAR TABLE ALUMINIUM 1000 X 600 X 40MM STAINLESS STEEL</td> <td>3926.00.00</td> <td>450</td> <td>EACH</td> <td>32.00</td> <td>14,400.00</td> </tr> <tr> <td colspan="3" style="text-align: right;">Total This Page</td> <td>1,900</td> <td></td> <td></td> <td>43,110.00</td> </tr> <tr> <td colspan="3" style="text-align: right;">Consignment Total</td> <td>1,900</td> <td></td> <td></td> <td>43,110.00</td> </tr> <tr> <td colspan="3"></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td>MOULD SETUP FEES 1,100.00</td> </tr> <tr> <td colspan="3"></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td>Invoice Total (Incoterms® 2020)</td> </tr> <tr> <td colspan="3"></td> <td></td> <td></td> <td>USD</td> <td>44,210.00</td> </tr> <tr> <td colspan="3"></td> <td></td> <td></td> <td>FOB LONG BEACH</td> <td></td> </tr> </tbody> </table>						Product Code	Description of Goods	HS Code	Unit Quantity	Unit Type	Price	Amount	B-STOOL	BAR STOOL ALUMINIUM 600 X 100 X 100MM STAINLESS STEEL	3926.00.00	1,450	EACH	19.80	28,710.00	B-TABLE	BAR TABLE ALUMINIUM 1000 X 600 X 40MM STAINLESS STEEL	3926.00.00	450	EACH	32.00	14,400.00	Total This Page			1,900			43,110.00	Consignment Total			1,900			43,110.00							MOULD SETUP FEES 1,100.00							Invoice Total (Incoterms® 2020)						USD	44,210.00						FOB LONG BEACH	
Product Code	Description of Goods	HS Code	Unit Quantity	Unit Type	Price	Amount																																																														
B-STOOL	BAR STOOL ALUMINIUM 600 X 100 X 100MM STAINLESS STEEL	3926.00.00	1,450	EACH	19.80	28,710.00																																																														
B-TABLE	BAR TABLE ALUMINIUM 1000 X 600 X 40MM STAINLESS STEEL	3926.00.00	450	EACH	32.00	14,400.00																																																														
Total This Page			1,900			43,110.00																																																														
Consignment Total			1,900			43,110.00																																																														
						MOULD SETUP FEES 1,100.00																																																														
						Invoice Total (Incoterms® 2020)																																																														
					USD	44,210.00																																																														
					FOB LONG BEACH																																																															
6		4		7																																																																
Harmonized Information MANUFACTURED TO CUSTOM DRAWINGS		Incoterms Information INVOICE TOTAL (INCOTERMS® 2020) FOB LONG BEACH USD 44,210.00		Date and Date of Issue LONG BEACH 05 May 2020																																																																
Bank Details BENEFICIARY'S BANK NAME: WESTPAC BENEFICIARY'S NAME: ABC EXPORTS BANK ACCOUNT NO: XXXXXXXXXXXX SWIFT CODE: XXXXXXXX		Signatory Company ABC Exports Name of Authorized Signatory Randy Clarke Signature 																																																																		

Elementi komercijalnog računa (fakture).

Početna internet stranica CBP je cbp.gov.

Komercijalna roba koja u SAD stiže vazdušnim putem, kopnom ili morem podleže uvoznim zakonima, carinskim i ostalim dažbinama. Pošiljke voća i povrća i prehrambenih proizvoda od voća i povrća svakako spadaju u komercijalnu robu i podležu carinskim procedurama CBP – čak i kada je reč o manjim količinama, kao na primer sajamskim uzorcima. O ovim postupcima se pak brine uglavnom uvoznik u SAD, ali je korisno i za firme izvoznice da razumeju osnovne procedure uvoza u SAD. Uvoz robe u SAD nije uvek jednostavan proces. Postoji značajan spisak dokumenata koji je potrebno obezbediti, kao i niz regulativa koje je

potrebno poštovati, kako bi ulazak robe bio odobren na carini. Postoji nekoliko opštih procedura o kojima se uvoznik mora pobrinuti, čak i pre nego što se fokusira na specifične regulative koje se odnose na voće i povrće i prerađene proizvode od voća i povrća. Ovde navodimo osnovne dokumente koji su neophodni za svaku vrstu pošiljke, pa i kada je reč o svežem voću i povrću.

Komercijalni račun (faktura)

Komercijalni račun znači mnogo više nego način na koji uvoznik plaća dobavljača. On služi kao dokaz o transakciji i sadrži sve troškove i dažbine koji su u vezi sa pošiljkom. Uvoznici moraju čuvati kopiju komercijalnog računa da bi ga prikazali carini kao dokaz o težini i vrednosti pošiljke, tako da se na osnovu tih podataka roba može pravilno ocariniti. Komercijalni račun takođe sadrži ime i adrese i od uvoznika i od dobavljača i informaciju o zemlji porekla, što je carini neophodno tokom pregleda robe.

Račun mora da ispunjava određene zahteve, tj. da sadrži sledeće informacije:

- mora biti na engleskom jeziku,
- naznaka američke luke/aerodroma ulaska,
- ime i adresa srpskog / makedonskog / bosanskohercegovačkog prodavca i američkog kupca,
- broj računa,
- datum računa,
- tačan opis robe (bez skraćenica, netipičnih imena itd.),
- količina, jedinica mere, neto i bruto težina,
- pojedinačne i ukupne cene,
- valuta,
- zemlja porekla,
- međunarodni trgovinski termini – inkoterms,
- lice odgovorno za izvoz iz srpske / makedonske / bosanskohercegovačke kompanije prodavca.

Pažnja: Trgovinski termini se ponekad razlikuju u SAD u odnosu na Evropu, pa je to neophodno napomenuti na računu i u ponudi: Incoterms®2010 International Chamber Of Commerce (ICC).

U slučaju predračuna, ponekad se zahteva da izvoznik potvrdi vrednost pošiljke (npr. u vidu dodatnog e-maila).

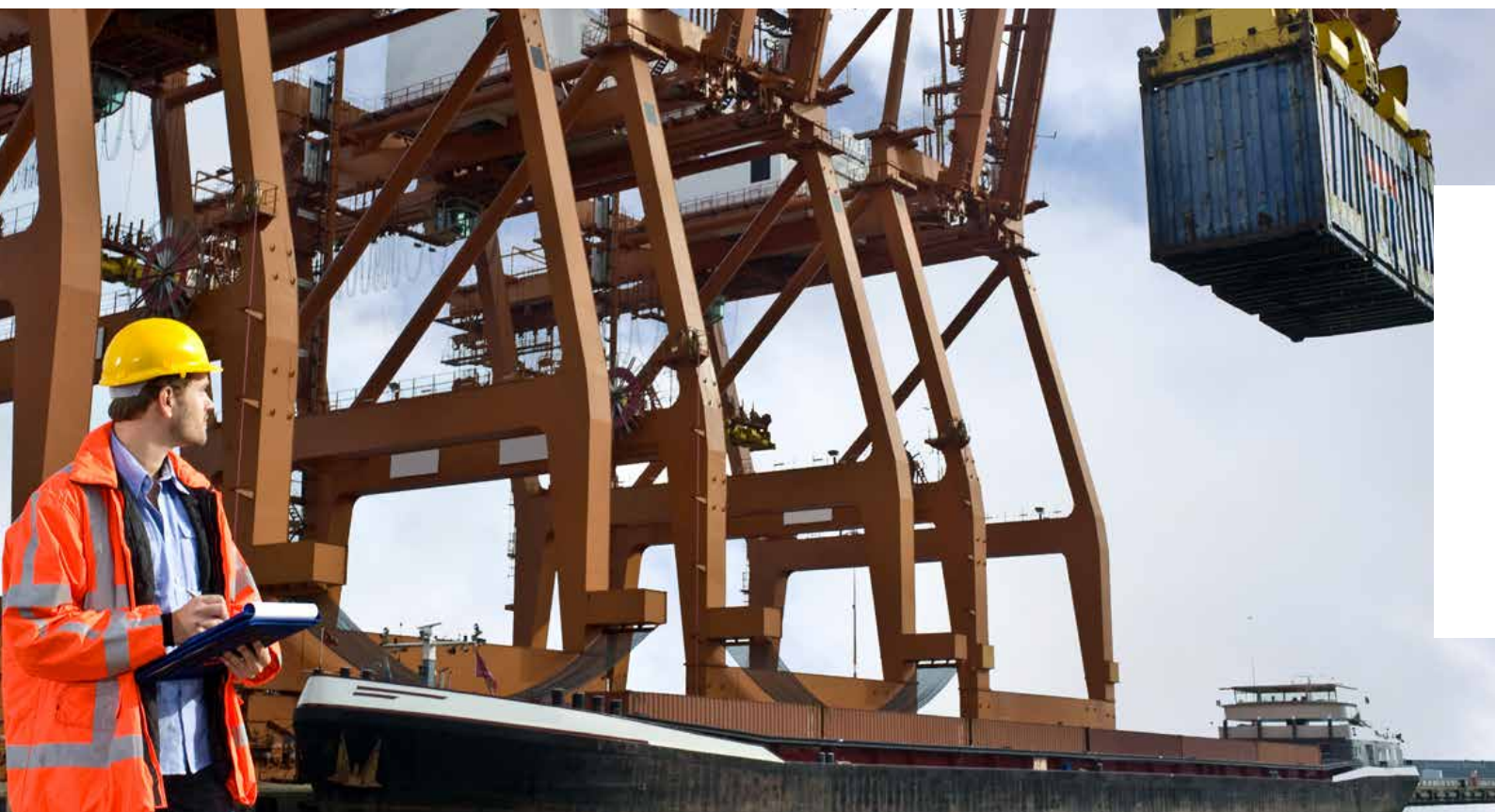
Teretnica, konosman

Teretnica (engl. *Bill of Lading*, skr. B/L) je veoma važan dokument i bez njega je proces carinjenja i uvoza praktično neizvodljiv. B/L je neophodan za svaku vrstu roba. Dokument sadrži značajne informacije – kontakt informacije svih uključenih strana, informacije o plaćanju i posebne instruk-

cije. B/L ima više namena za uvoznika i carinu. To je zapis o svim odgovornim učesnicima, koji je koristan npr. u svrhu osiguranja, ukoliko dođe do oštećenja ili drugih problema sa pošiljkom. Takođe pruža specifične instrukcije kako, gde i kada će se pošiljka isporučiti, što proces ubrzava koliko god je to moguće. Konačno, teretnica je dokaz o ugovoru uspostavljenom između pošiljaoca i primaoca, u slučaju da neka strana odbija da se složi sa naznačenim sporazumom.

Carinska obveznica

Ovo je još jedan važan dokument koji je potreban u procesu carinjenja robe. Američka carinska obveznica predstavlja ugovornu obavezu između registrovanog uvoznika, kompanije koja je jamac obveznice (osiguravajuća kuća) i američke Carinske i granične službe (CBP). Carinske obveznice olakšavaju brže carinjenje, jer garantuju da će CBP biti odmah isplaćena ukoliko se utvrde dodatne uvozne ca-

rinske dažbine, porezi ili takse. Ovo omogućava da CBP odobri uvoz pošiljke, bez potrebe da se čeka da uvoznik podnese uplatu. CBP plaća osiguravajuća kompanija, a zatim uvoznik nadoknađuje jemstvo.

U najvećem broju slučajeva, carinska obveznica je obavezna u slučaju da je vrednost pošiljke veća od 2.500 USD, ali to nije slučaj sa voćem i povrćem. Da bi bilo koji prehrambeni proizvod, uključujući

- **Kod kontinualnih carinskih obveznica** ne postoji ograničenje u smislu pokrivanja vrednosti pojedinačnih pošiljki, odnosno koliko će pošiljki biti uvezeno. One pokrivaju svaku pojedinačnu pošiljku u okviru jedne godine i nisu vezane za specifičan carinski prelaz, odnosno luku. Njihova vrednost je 50.000 USD za bilo koju robu i, mada, izgleda kao značajan iznos, zapravo je povoljnija opcija u odnosu na jednokratne obve-

i sveže voće i povrće, bio uvezen carinska obveznica je mandatorna, čak i kada je vrednost pošiljke manja od 2.500 USD. Postoje dve vrste carinskih obveznica: jednokratne obveznice i kontinualne.

- **Jednokratne carinske obveznice**, kao što im naziv govori, važe samo za jedan ulazak neke robe na teritoriju SAD, i to putem određene luke, odnosno carinskog prelaza koji je određen pre nego što je obveznica izdata. Za prehrambene proizvode potrebno je da vrednost jednokratne obveznice pokriva trostruku vrednost pošiljke.

znice, ukoliko se firma intenzivno bavi uvozom u SAD. Ukoliko planirate veći broj pošiljki tokom godine, onda bi kontinualna carinska obveznica bila adekvatan izbor.

Otpusni i ulazni formulari

Sledeći korak u procesu je elektronsko popunjavanje formulara CBP 3461, poznatog kao carinska otpusnica (engl. „customs release form“). Ovaj formular je potrebno podneti pre nego vaša pošiljka stigne do carinskog prelaza, kako bi carinski

službenici bili pripremljeni da prime vašu pošiljku. Ovo carini pomaže da se informiše šta od robe dolazi i kada je očekivano vreme prispeća, kako bi preduzeli odgovarajuće procedure kada roba pristigne. Jedanput kada se carinska otpusnica podnese, uvoznik ima nekih deset dana da prijavi i formular CBP 7501, koji je poznat i kao ulazni carinski formular (engl. „entry summary“). Ovo je detaljniji dokument koji pokriva sve bitne speci-

fčnosti uvozne pošiljke, kako bi CBP bilo olakšano izračunavanje konačnih carina i dažbina koje će nakon carinske inspekcije biti primenjene u slučaju date pošiljke.

Dokument o prispeću (Arrival Notice)

Pošto je pošiljka bezbedno pristigla u luku i zadovoljila sve carinske zahteve, onda primalac robe mora urediti njeno podizanje. Kako bi se primalac obavestio da je pošiljka došla u ovu fazu, izdaje

se dokument o prispeću (engl. „notice of arrival“ ili „arrival notice“). Ovaj dokument sadrži korisne informacije za primaoca o bilo kakvim dodatnim troškovima koji su nastali tokom prijema i carinjenja pošiljke, koje su inspekcije bile izvršene, kao i posebne instrukcije u vezi preuzimanja pošiljke.

Dokument o prispeću je važan iz više razloga, ali je njegova osnovna svrha da se pošiljka što je pre moguće procesuirala i napravi mesto za sledeću pošiljku, te se na taj način omogući konzistentan i predvidljiv protok pošiljki.

Nacionalni program ubrzanog uvoza poljoprivrednih proizvoda (NARP)

U cilju ubrzanja procedure uvoza velikih količina pošiljki voća i povrća koje ne predstavljaju rizik po SAD, CBP su osmislile i primenile Nacionalni program ubrzanog uvoza poljoprivrednih proizvoda (engl. National Agriculture Release Program, skr. NARP). Samo voće i povrće koje je na NARP-odobroj listi može biti odobreno za ubrzanu uvoz. Pri tome, data pošiljka može sadržati samo NARP-odobren proizvod i ne sme sadržati druge vrste koje nisu na NARP listi. Firme koje se bave uvozom i distribucijom voća i povrća u SAD dobro su upoznate sa CBP-NARP programom i po mogućnosti ga koriste prilikom uvoza.

Više informacija nalazi se na sledećoj [internet stranici](#).

Harmonizovani sistem carinskih tarifa (US HTS) – klasifikacija dažbina

Naravno, američka Carinska služba još uvek sprovodi svoju uobičajenu ulogu – a to su naplata carinskih dažbina na robu i određivanje pod kojim tarifnim kodom dati proizvod može biti uvezen u SAD. Praktična uputstva o uvoznim procedurama u SAD, uključujući i veoma koristan video materijal, nalaze se na [internet stranici](#).

Informacije u vezi carinskih tarifa sadržane su u okviru američkog tzv. Harmonizovanog sistema carinskih tarifa (US-HTS). US-HTS je dostupan

na internet stranici američke Komisije za međunarodnu trgovinu (engl. *US International Trade Commission*; skraćeno ITC) – [link](#).

I kod US-HTS-a, u skladu sa Svetskom carinskom organizacijom, tarifni kodovi koji se tiču voća, povrća i prerađenih proizvoda na bazi voća i povrća nalaze se u Glavama 7, 8 i 20. Uvozno-izvozna statistika je uz besplatnu registraciju dostupna na ITC internet stranici (engl. *ITC's Trade Dataweb*) – [link](#).

Nakon registracije i pregleda uputstva o korišćenju, na ovoj stranici moguće je dobiti kvalitetnu i detaljnu statistiku uvoza za svaki proizvod i svaku pojedinačnu zemlju prema zahtevu.

Još jedna internet stranica pruža kvalitetne informacije o spoljnotrgovinskoj statistici i Kanade i SAD, a Onlajn trgovinska baza podataka Kanade (engl. *Canada's Trade Data Online*), pri kanadskom Ministarstvu ekonomije – [link](#).

Ukoliko postoje nejasnoće pod kojom tarifnom klasifikacijom se određeni prehrambeni proizvod može uvesti u SAD, preporuka je da se ipak konsultuje specijalista za poslove uvoza. Ovakve službe postoje na gotovo svim međunarodnim aerodromima u SAD. Pregled svih carinskih službi na različitim (vazдушnim) lukama nalazi se na sledećem [linku](#).

Baza podataka sa administrativnim carinskim odlukama je dostupna preko tzv. CROSS sistema (od engl. *Customs Rulings Online Search System*). Carinske odluke su obavezujuće administrativne odluke donete od strane američke CBP u skladu sa pravilnikom 19 CFR 177. Odluke se tiču raznih carinskih pitanja, uključujući tarifnu klasifikaciju, obeležavanje i procenu carina pri uvozu u SAD. CBP može izdati takva rešenja bilo kom uvozniku ili izvozniku robe; svakom pojedincu ili poslovnom subjektu koji ima direktan i nedvosmislen interes za pitanja izneta u zahtevu za odlučivanje; ili agentu (tj. zastupniku, advokatu) bilo koje od gore pomenutih strana.

Rešenja izdaje CBP, Odeljenje za propise i rešenja (skr. *R&R*), koje se od skora (2016. godine) zove Odeljenje za međunarodnu trgovinu. CBP redov-

no donosi carinske odluke. Informacije o ovim odlukama javno su dostupne bez ikakvih troškova putem CBP CROSS [internet stranice](#).

Ukoliko se u CROSS bazi ne nalazi predmet sličan vašem interesovanju, kao i kada CBP specijalisti za poslove uvoza roba nisu u mogućnosti da izravno daju odgovor o carinskoj klasifikaciji vašeg proizvoda (što je npr. moguće kada je proizvod nov na tržištu, ili nije dovoljno jasno od kakvih sastojaka (procentualno) se proizvod sastoji), moguće je podneti pisani zahtev za „odluku o carinskoj klasifikaciji“ (videti propis 19 CFR 177.2). U tim slučajevima nadležna je Nacionalna služba za klasifikaciju roba (NCSD), koja je deo CBP-R&R odeljenja i nalazi u Njujorku. Zahtevi se mogu slati na sledeću adresu:

**DIRECTOR, NATIONAL COMMODITY
SPECIALIST DIVISION US CUSTOMS**

**Attn: CIE / Ruling Request
One Penn Plaza 10th Floor
New York, NY 10119**

Takođe je zahtev moguće podneti elektronskim putem na sledećem linku:

www.cbp.gov

Pažnja: Jedanput kada se donese odluka o carinskoj klasifikaciji, veoma je teško istu opovrgnuti, odnosno poništiti. Ovo je svakako bitno pomenuti u slučaju da je odluka nepovoljna u odnosu na podnosioca zahteva. Stoga je preporučljivo potražiti stručnu pomoć pre podnošenja zahteva, u smislu obezbeđivanja kvalitetnih i detaljnih informacija koje će biti korisne tokom donošenja odluke od strane specijalista CBP/NCSD.

Generalizovani sistem preferencijala i preferencijalno uverenje – FORM A

Kancelarija za trgovinska pitanja SAD (engl. *United States Trade Representative*, skr. USTR) pruža informacije o Generalizovani sistemu pre-

Na sledećoj [internet stranici](#) postoje i informacije koje su specifične za svaku zemlju. Za sam postupak oslobođenja određenih proizvoda od carina potrebno je, uz ostalu prethodno opisanu dokumentaciju, dostaviti „Form A“ (preferencijalno uverenje) američkoj carinskoj službi. Izdavanje ovog formulara obično je u nadležnosti je pri-

ferencijala (engl. *Generalized System of Preferences*, skr. GSP). SAD odobravaju program preferencijala kao pomoć drugim zemljama, obično u zemljama u razvoju, u cilju lakšeg pristupa američkom tržištu. Jedan od najstarijih programa preferencijala je GSP, koji je pokrenut 1976. godine i koji nudi preferencijalni bescarinski tretman za oko 5.000 proizvoda iz određenih zemalja korisnica i teritorija širom sveta. Više informacija o ovom programu može se dobiti na [linku](#).

vrednih komora u zemljama odakle se roba izvozi (npr. za Srbiju – [PKS](#); za S. Makedoniju – [SKM](#); za BiH – [StKBiH](#)).

Uvozne kvote

Za opšte informacije o uvoznim kvotama potrebno je proveriti sledeći [link](#) na CBP internet stranici.

6 Američko Ministarstvo poljoprivrede (USDA)

A

meričko Ministarstvo poljoprivrede (engl. *US Department of Agriculture*, skraćeno *USDA*) je između ostalog odgovorno za kvalitet voća, povrća i proizvoda od voća i povrća, kao i bezbednost hrane u unutrašnjem prometu. USDA je odgovorno za kontrolu i sprečavanje unošenja biljnih bolesti i štetočina prilikom uvoza. U nadležnosti USDA je implementacija Nacionalnog programa za organske proizvode (engl. *National Organic Program*, skraćeno *NOP*), koji reguliše proizvodnju, promet i označavanje hrane organskog porekla u SAD. Početna internet stranica Američkog Ministarstva poljoprivrede je: www.usda.gov.

SLUŽBA ZA INSPEKCIJU ZDRAVLJA ŽIVOTINJA I BILJAKA (APHIS)

Služba za inspekciju zdravlja životinja i biljaka (engl. Animal and Plant Health Inspection Service, skraćeno APHIS) predstavlja američku veterinarsku i fitosanitarnu upravu – pod jednim krovom. APHIS je jedna od ključnih službi USDA. APHIS ima veoma odgovoran i kompleksan zadatak da zaštiti poljoprivredu SAD od karantinskih i ekonomski važnih bolesti i štetočina biljaka i životinja. Za proces uvoza (plodova) biljaka i proizvoda životinjskog porekla u SAD veoma je bitno određivanje statusa određenih bolesti i štetočina u zemljama porekla. Početna stranica ove službe USDA je: www.aphis.usda.gov

APHIS i uvoz voća i povrća

Sveže i smrznuto voće i povrće u uvozu spada pod jurisdikciju američkog Ministarstva poljoprivrede, tačnije Inspeksijske službe za zdravlje životinja i biljaka (USDA-APHIS). Još preciznije – APHIS Nacionalna organizacija za zaštitu bilja (engl. APHIS/NPPO – National Plant Protection Organization) ima nadležnost oko uvoza voća i povrća, ali deo odgovornosti ima i Služba za tržište u poljoprivredi (engl. USDA-AMS, Agricultural Marketing Service).

Fitosanitarni sertifikat

Prva stvar na koju se uvoznik obavezuje jeste da utvrdi da li je pošiljka bezbedna za uvoz u SAD. U cilju dobijanja dozvole za ulazak u određenu luku u SAD, pošiljka voća ili povrća mora da bude snabdevena zvanično izdatim fitosanitarnim sertifikatom zemlje izvoznice. Firma izvoznica je dužna da obezbedi ovaj dokument, čime se APHIS zvanično obaveštava da je nadležna inostrana fitosanitarna služba pregledala, a u nekim slučajevima i tretirala pošiljku pre nego što je ona upućena u SAD. Fitosertifikat služi kao dokaz da su svi neophodni koraci preduzeti kako bi uvoz voća i povrća bio u skladu sa regulativama u SAD. Uz to što potvrđuje fitosanitarnu ispravnost pošiljke, ovaj dokument pruža i naučno, latinsko ime biljaka, odnosno njihovih delova, što uvozniku olakšava popunjavanje ostalih dokumenata, kao što je Dozvola za uvoz bilja.

Dozvola za uvoz bilja

Za većinu uvoznih pošiljaka voća i povrća, bilo da se radi o svežoj ili smrznutoj robi, potrebna je dozvola (engl. *Plant Permit*) koju izdaje NPPO Program za biljni karantin (engl. NPPO Plant Protection Quarantine program, skraćeno PPQ). Ovaj program je deo mera koje USDA-APHIS preduzima da bi se sprečila kontaminacija američke poljoprivrede karantinskim organizmima. U cilju dobijanja dozvole za uvoz bilja, **uvoznik** je dužan da popuni **formular PPQ 587**. Za sveže voće zahtev se popunjava isključivo preko elektronskog eFile sistema ([link](#)). Za smrznuto voće i povrće još uvek važi prijava preko ePermits sistema ([link](#)).

Podnosilac zahteva mora biti spreman da unese sledeće podatke:

- ime kompanije, adresu, kontakt telefone i elektronsku poštu;
- latinska-naučna imena voća i povrća koja se uvoze;
- državu ili države odakle se voće/povrće uvozi;
- vrste biljnih delova, plodova o kojima je reč;
- grad u SAD u koji će pošiljka prispeti;
- vid transporta pošiljke pri uvozu;
- datum;
- ime i potpis uvoznika.

Ukoliko uvoznik ne dobije dozvolu za datu pošiljku, najverovatnije se radi o greškama u popunjavanju zahteva. U tom slučaju uvoznik bi trebalo da konsultuje, odnosno angažuje carinskog brokera. Ukoliko zahtev nije odobren iz nekog drugog razloga, potrebno je da se uvoznik obrati nadležnima pri USDA-APHIS. Kontakt za pitanja u vezi procesa aplikacije za uvozne dozvole je: Tel.: +1 (301) 851-2346; E-pošta: PPQ.Favir.Comments@usda.gov

Za pitanja u vezi sa statusom zahteva za dozvolu, treba li vam dozvola ili ne, i propisima ili procedurama koje se tiču uvoza, tranzita, kretanja ili puštanja, moguće je kontaktirati odgovornu službu APHIS-a za pitanja uvoza bilja i biljnih proizvoda: Tel.: +1 301-851-2046 ili: +1 877-770-5990; E-pošta: PlantProducts.Permits@usda.gov

Zahtevi u pogledu uvoza voća i povrća u okviru FAVIR baze podataka

Za svaku vrstu voća i povrća primenjuje se određena regulativa u pogledu specifičnih biljnih patogena i štetočina, zemlje porekla i faktora rizika. Tako određene vrste voća i povrća mogu npr. ući samo preko određenih luka u SAD, dok većina može biti uvezena preko bilo kog graničnog prelaza. Regulative su podložne promenama: ponekad u toku pojedinih meseci u godini, ili nakon potvrđivanja prisustva nekih patogena u pojedinim državama ili područjima, ili usled promene zakonodavstva u drugim zemljama – o čemu službe USDA-APHIS vode računa i shodno tome

ažuriraju propise. Da bi uvoznicima i izvoznicima bila dostupna ažurna informacija o fitosanitarnim zahtevima za voće i povrće, USDA-APHIS je postavila sveobuhvatnu onlajn bazu podataka. Baza podataka se zove FAVIR od engleskog naziva **Fruit and Vegetable Import Requirements**, u prevodu - baza podataka o uvoznim zahtevima za voće i povrće. Baza podataka pruža pregled svih odluka koje su donesene u Kodeksu saveznih propisa, konkretno broj 7 CFR 319.56. Skraćeno je ovaj propis je poznat kao **Q56**.

Pretraga baze se može vršiti kombinacijom unosa proizvoda i zemlje porekla, ali takođe uneti i kao kriterijum zemlju porekla (npr. „Serbia“) i dobiti kompletan pregled zahteva APHIS-a u pogledu uvoza biljnih vrsta/delova koje su poreklom iz Srbije. Bazi podataka može se pristupiti putem sledećeg [linka](#).

Inspekcijski nadzor pri uvozu voća i povrća

Sve pošiljke voća i povrća koje dolaze u SAD će biti pregledane od strane fitosanitarne inspekcije (USDA-APHIS) pre nego što budu odobrene za ulazak. Ova inspekcija to čini na osnovu **procene rizika** koja se uspostavlja za pojedine biljne vrste i zemlje, odnosno regione porekla. Dakle tokom inspekcije se primenjuju utvrđeni protokoli koji važe za datu vrstu robe, a koji su, između ostalog, utvrđeni i na osnovu prethodnih statističkih informacija o određenim zemljama porekla i vrstama voća i povrća. Uvoznik je odgovoran za podmirivanje troškova inspekcije. Zavisno od vrste i veličine pošiljke, kao i mogućnosti da je roba kontaminirana, ovi troškovi mogu varirati. Takođe USDA-APHIS se po pravilu odriče odgovornosti od oštećenja robe do kojih može doći usled inspekcije ili primenjenog tretmana u cilju suzbijanja patogena ili štetočina.

Ako se je pošiljka kontaminirana (nedozvoljeno prisustvo bolesti i štetočina), pošiljka će biti stavljena u karantin, dok se uzorak šalje laboratoriji USDA na testiranje. U većini slučajeva rezultat je poznat u roku od 48 sati, a pošiljka se pušta ili uništava u zavisnosti od rezultata.

SLUŽBA ZA TRŽIŠTE POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA (USDA- AMS)

Označavanje zemlje porekla voća i povrća (Country-of-origin labeling)

Nekoliko saveznih zakona nalaže da hrana ima oznaku koja obavestava krajnjeg potrošača zemlje o poreklu proizvoda. Krajnji potrošač ili „krajnji kupac“ definisan je kao poslednja osoba u SAD koja je primila proizvod u obliku u kojem je uvezen. Zakon zahteva da kutije i gajbe uvezenog voća i povrća budu obeležene imenom zemlje porekla. To znači da kupac u supermarketu predstavlja npr. „krajnjeg kupca“, ukoliko je, npr., paradajz iz Severne Makedonije, nakon što je uvezen i transportovan do distributivnog centra, predat supermarketu. Na kartonskim kutijama ili gajbama sa svežim voćem i povrćem mora stajati oznaka zemlje porekla. Ako je voće ili povrće u gajbama, tj. kutijama već isporučeno u potrošačkoj ambalaži (npr. plastični kontejneri za čeri paradajz), onda zemlja porekla takođe mora biti naznačena na toj ambalaži. Primeri su grožđe u plastičnim vrećicama ili krastavci prethodno upakovani u plastičnu foliju, čak i ako se nalaze u kutijama na kojoj je već označena zemlja porekla. Trgovac, s druge strane, ima pravo da dalje pakuje voće i povrće koje uzima iz označenih kutija i da ga prodaje u otvorenom delu voća i povrća u supermarketu, a da proizvodi nemaju oznaku zemlje porekla. U tom slučaju, svaki pojedinačni proizvod ne mora biti označen.

Regulativa USDA koja pokriva označavanje zemlje porekla svežeg i smrznutog voća i povrća poznata je pod skraćenicom **COOL** (od engl. **C**ountry **o**f **o**ri**g**in **l**abeling), a više informacija o ovome može se naći na [internet stranici](#).

USDA-AMS standardi za voće i proizvode

Odeljak 8e Zakona o tržištu poljoprivrednih proizvoda (AMAA) primenjuje se na određene vrste voća, povrća i specijalnih useva koji se uvoze u SAD. Zakon zahteva da uvezeni proizvodi zadovoljavaju iste ili uporedive standarde tj. klase, veličine, kvaliteta i zrelosti kao i lokalni proizvodi koji su obuhvaćeni saveznim tržišnim zakonima. Odeljenje za uređenje tržišta (MOAD), pri Službi za tržište poljoprivrednih proizvoda (USDA-AMS), sprovodi savezne tržišne regulative za voće, povrće i specijalne useve, kao i njihovu usklađenost sa uvoznim propisima. U proizvode regulisane u odeljku 8e spadaju:

- avokado, urme (osim urmi za preradu), lešnici, grejpfrut, stono grožđe, kivi, masline (osim španskih), luk, pomorandže, krompir (irski), pistaći, suvo grožđe, paradajz i orasi.

Inače je veoma važno poznavati američke standarde kvaliteta svežeg, smrznutog i na drugi način prerađenog voća i povrća (npr. sokovi, konzervirano voće i povrće i sl.). To je jedan od presudnih faktora za uspešan nastup na tržištu SAD. Američki standardi za voće i povrće su dobrovoljni i omogućavaju industriji voća, povrća i specijalnih useva, uvoznicima i trgovcima jedinstveni jezik za opis kvaliteta i stanja robe na tržištu. USDA-AMS je zadužena za razvijanje i primenu standarda kvaliteta svežeg i smrznutog voća i povrća, kao i za inspekciju i osiguranja kvaliteta ovih proizvoda.

Važeći USDA standardi za voće i proizvode od voća javno su dostupni i nalaze se na sledećoj [internet stranici](#), dok su standardi za sveže, smrznuto povrće i proizvode od povrća (smrznuto, konzervirano i sl.) na sledećoj [internet stranici](#).

Tako, na primer, na sledećoj internet stranici možemo dobiti celokupan standard kvaliteta kiselih krastavaca – kornišona ([link](#)), dok je standard kvaliteta za smrznute maline dostupan na sledećem [linku](#).

Američki Nacionalni program za organske proizvode (NOP)

Još jedna funkcija USDA-AMS jeste regulisanje tržišta organske hrane. Američki Nacionalni program za organske proizvode (engl. **National Organic Program**, skr. **NOP**) na snazi je od 21.10.2002. godine. Hrana dostupna na tržištu SAD može biti označena kao „organska“ samo ako ispunjava zahteve predviđene NOP-om.

Proizvodi sa oznakom „100% organski“ (engl. „**100% Organic**“) mogu se sastojati samo od sastojaka proizvedenih isključivo na organski način. Proizvodi označeni kao „organski“ (engl. „**Organic**“) moraju da sadrže najmanje 95% sastojaka proizvedenih na organski način. Proizvodi koji ispunjavaju kriterijume da su „100% organski“ ili „organski“ mogu na ambalaži da nose USDA oznaku za organske proizvode.

Prerađena hrana koja se sastoji od najmanje 70% organskih proizvoda, odnosno sastojaka, može da koristi izraz „napravljeno od organskih sastojaka“ (engl. „**made with organic ingredients**“). Međutim, u tim slučajevima na proizvodu se **ne sme** nalaziti oznaka „USDA Organic“. Informacije o plasmanu i označavanju organskih proizvoda u SAD nalaze se na sledećoj [internet stranici](#).

Sporazum o ekvivalentnosti između SAD i EU u oblasti regulative o organskoj hrani potpisan je 15. februara 2012 god. Više informacija o ovom sporazumu nalazi se na sledećoj [internet stranici](#).

Na sajtu USDA nalazi se baza podataka akreditovanih sertifikacionih organizacija koje mogu vršiti sertifikaciju organskih proizvoda u SAD i inostranstvu ([link](#)).

Na teritoriji Severne Makedonije, Srbije, Bosne i Hercegovine i Crne Gore posluje nekoliko sertifikacionih kuća koje mogu proizvode sertifikovati u skladu sa propisima USDA-NOP, radi dobijanja oznake „USDA Organic“.

Zvanična USDA oznaka za hranu organskog porekla.

7 Primeri iz prakse

IZVOZ SMRZNUTOG VOĆA, PRIMER: SIROGOJNO COMPANY

Sirogojno Co. je porodična firma, osnovana 1991. godine u selu Sirogojnu u jugozapadnom delu Srbije. Firma ima kooperativne odnose sa oko 2.000 proizvođača bobičastog voća, a saraduje i sa preko desetak lokalnih hladnjača – dobavljača, tako da svojim aktivnostima doprinosi poboljšanju kvaliteta života u ovom delu Srbije. Firma je izrazito izvezno orjentisana, a glavni izvezni artikli su zamrznuto voće i povrće, infuzovano, kao i liofilizovano voće (sušeno voće). Glavna izvezna tržišta su zemlje EU, Velika Britanija, Kanada, Australija, Japan, Indija, Rusija, Švajcarska i, naravno, SAD. Firma posluje po najvišim standardima u ovom sektoru i poseduje sertifikate: IFS, BRC, HACCP, Kosher, Organic, BSCI, Sedex, a registrovana je i pri FDA – radi izvoza u SAD.

Sirogojno Company

Inicijativa da se izvozi u SAD je deo razvojne strategije ove firme i tržište je prepoznato kao veoma značajno u smislu potencijala za izvoz proizvoda koje Sirogojno nudi. Po mišljenju direktora ove firme, tržište SAD je veoma konkurentno, ali prednosti su njegova veličina i što konzumenti nemaju predrasude u vezi porekla proizvoda, a usmereni su na odnos cene i kvaliteta proizvoda. U Sirogojnu ističu da je upornost veoma važna za uspeh na ovom tržištu.

Njihovi kupci u SAD su uglavnom uvoznici koji dalje distribuiraju smrznuto voće specijalizovanim kompanijama koje dalje pakuju proizvode za maloprodaju. Bitno je naći pouzdane partnere – uvoznike, koji značajno pomažu oko uvoznih procedura. Direktno pristup supermarketima, odnosno krajnjim potrošačima, je, barem u segmentu smrznutog voća i povrća, izuzetno težak. Zato su za preporuku B2B kontakti sa firmama iz SAD koje pakuju smrznuto voće.

U firmi Sirogojno postoje stalno zaposleni koji su kvalifikovani i brinu se o procedurama vezanim za proizvodnju, kontrolu kvaliteta i izvoz, a procedure se usaglašavaju sa preporukama uvoznika. Standardi su prilično zahtevni, a uvoznici/distributeri se uglavnom bore sa jakom konkurencijom te se, najviše, usmeravaju na cenu proizvoda. Oko procesa komunikacije sa FDA im pomaže i specijalizovana firma iz SAD – Registrar Corp. U Sirogojnu pominju i značaj razumevanja Programa verifikacije inostranih dobavljača (engl. *Foreign Supplier Verification Program* - FSVP) za koje je odgovoran uvoznik njihove robe, ali se od Sirogojna kao izvoznika zahtevaju odgovarajući standardi, preventivne kontrole i dokumentaciju. Do sada im u poseti nisu bili inspektori FDA, ali je ta poseta najavljena uskoro i očekuje se odmah nakon prestanka mera uzrokovanih Covid-19 pandemijom. Sirogojno samostalno preventivne kontrole (*PQs*) i ima stručna

lica u okviru kompanije koja su za to zadužena i obučena. U Sirogojnu su razvili i Plan bezbednosti hrane prema zahtevima FDA (engl. Food Safety Plan), a uz postojeće standarde koje Sirogojno poseduje, ovaj plan nije bilo teško ostvariti. Sirogojno Co. za sada nije izvozila organske proizvode u SAD, ali je u planu da se to veoma uskoro i ostvari.

O stanju na američkom tržištu se informišu preko specijalizovanih medija i brojnih ličnih kontakata. Od važnih događaja u SAD ističu AFFI konferenciju u San Dijegu (engl. *American Frozen Food Institute*), koja je vredna zbog kontakata sa važnim činiocima iz ovog dela industrije, a postoje i drugi, manji, regionalni sajmovi koje vredi posetiti i, ukoliko postoje kapaciteti i mogućnosti – na njima i izlagati.

IZVOZ PROIZVODA TOPLE PRERADE VOĆA I POVRĆA, PRIMER: GMP, JARMENOVCI

Firma GMP Jarmenovci d.o.o. (GMP) nalazi se u okolini grada Topola u Srbiji, osnovana je 2007. godine, a vlasnik je matična firma sa sedištem u Detroitu, država Mičigen u SAD. GMP proizvodi široku paletu prerađenih proizvoda od voća i povrća: od duboko smrznutih proizvoda, preko kompota, marmelada i džemova, do pasterizovanog voća i povrća, ajvara i đuveča. U planu je i sertifikacija pet organskih džemova i proizvoda bez šećera. Proizvode u SAD firma izvozi pod zaštićenom trgovačkom markom „Gemelli naturali“. Ova trgovačka marka je dostupna i preko onlajn platforme Amazon.com u SAD. Pored SAD, GMP izvozi i na tržišta Evropske Unije, Zapadnog Balkana i Bliskog Istoka. Firma poseduje standarde FSSC-22000, IFS, ISO-22000, Kosher i Halal.

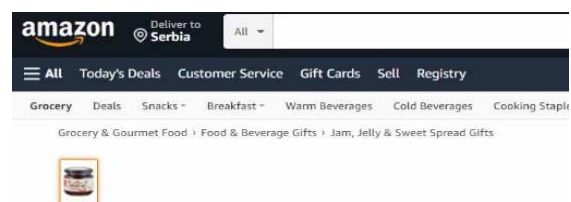
Izvozu u SAD prethodila je analiza ovog tržišta, koja je ukazala na prednosti u kvalitetu proizvoda od voća i povrća sa područja Zapadnog Balkana, kao i njihovu cenovnu konkurentnost. Obzirom da je matična firma iz SAD iskusna u transportu, logistici i skladištenju robe, orijentacija ka izvozu na ovo tržište je bio logičan izbor.

Proizvodnja u GMP Jarmenovci.

U GMP-u smatraju da su SAD tržište sa velikim potencijalom. Istovremeno ovo tržište opisuju kao veoma zahtevno, ali, uz konstantnu brigu o kvalitetu proizvoda, sigurni su u dalju ekspanziju prodaje u SAD, a uskoro očekuju proboj i u maloprodajnim lancima u Kanadi. Matična firma u SAD (*Gemini import-export*) je fokusirana na organizaciju uvoza u SAD, kao i distribuciju proizvoda. Stručna lica iz same kompanije su prošla obuke u vezi FDA procedura, potrebnih registracija i izrade deklaracije. U GMP-u napominju neophodnost dobijanja FDA broja, kao i FCE broja – obzirom da fabrika plasira i konzervirane proizvode u SAD. Svaki proizvod dobija i svoj SID broj. Procedure su detaljne i mora se voditi računa o istinitosti podataka. FDA traži opis tehnoloških postupaka prerade za svaki pojedinačni proizvod. Po pitanju preventivnih kontrola u proizvodnji, iz GMP-a poručuju da se kontrole podrazumevaju i svakako se vrše u skladu sa standardima koje poseduju. Kontrole vrše obučena lica iz same kompanije. Takođe naglašavaju potrebu angažovanja carinskog brokera za uvoz proizvoda u USA. GMP je u ovu svrhu angažovano

firma *AMG Customs solutions Inc.* iz SAD. „Svaka firma iz Srbije ili Makedonije koja ima uveden ISO 22000 ili IFS standard trebalo bi da ima i teh-

Proizvod GMP-a na platformi amazon.com.

nološke opise prerade svojih proizvoda, tako da tim firmama ne bi trebalo da predstavljaju problem procedure FDA.“, savetuju iz GMP-a, „Što se američke strane tiče – oni su veoma brzi i efikasni.“

„Do sada nismo imali problema u izvozu, jer strogo vodimo računa da sve bude ispravno – počevši od dokumentacije, preko deklaracija i obeležavanja proizvoda, pa do samog kvaliteta proizvoda.“, nastavlja direktor GMP-a, „Izuzetak je bio manji incident gde nam dobavljač termo-tretiranih paleta nije jasno i potpuno utisnuo svoj žig. Nedostatak je na sreću na vreme uočen i ispravljen. Iz ovog primera vidimo da se mora voditi računa o svakom detalju. Eventualni povrat je preskup, kao i uništenje robe koje može biti naloženo od strane nadležnih lica ukoliko primate neregularnosti.“ Srodnim firmama iz Zapadnog Balkana iz GMP-a poručuju da se isplati oprobati se na tržištu SAD. Procedure se u početku mogu učiniti kompleksnim, ali u suštini nisu posebno zahtevnije od onih koje su zakonom predviđene u našoj zemlji, u regionu ili EU. Mogućnosti koje ovo veliko tržište nudi su neuporedivo veće u odnosu na vreme i novac koje je potrebno investirati. Od međunarodnih izložbi u SAD, firmama iz njihove branše preporučuju sajmove kao što su *PLMA* u Čikagu i *Vegas Food Expo* u Las Vegasu.

8

Korisni kontakti i poveznice

PRIMERI UVOZNIKA I DISTRIBUTERA PREHRAMBENIH PROIZVODA U SAD

A.B. COMPANY INC.: Kompanija je osnovana 1992. godine u Milvokiju, državi Visconsin, kada je Alek Bureković otpočeo sa uvozom hrane i pića sa područja Balkana. Godine 2001. kompanija se preselila u Čikago, Illinois. Danas su vodeći uvoznik hrane i pića sa Balkanskog poluostrva - Bugarske, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Grčke, S. Makedonije, Rumunije i Srbije). Logistička služba kompanije je u mogućnosti da robu isporuči širom regiona Srednjeg zapada, a moguća je isporuka i širom SAD.

Adresa: 6525 North Proesel Ave, Lincolnwood, Illinois 60712, telefon: +1 847 933-9767, Email: abcompanyinc@yahoo.com, internet stranica: www.abcoimport.com

FAST-PAK TRADING INC.: Kompanija iz Nju Džerzija je uvoznik prehrambenih proizvoda iz Severne Make-

donije, Srbije, Mađarske, Novog Zelanda i drugih zemalja. Poseduju i svoj onlajn izlog - fastpakstore.com. Ekskluzivni su proizvođači i uvoznici prirodnih proizvoda od voća i povrća brenda „Va-Va“, meda „Seebees“ i sira „Balkan Farms“. Firma je osnovana 1999. godine, a njihovi proizvodi se distribuiraju širom SAD u preko 1.000 prodavnica, uključujući lance Whole Foods i Fairway Market.

Adresa: 375 County Ave., Secaucus, NJ 07094, telefon: +1 201 293 4757
Email: sales@fastpakstore.com
Internet stranica: www.fastpakstore.com

BALKAN SKY TRADE: Ova kompanija je još jedan dugogodišnji uvoznik i distributer hrane i robe široke potrošnje sa prostora jugoistočne Evrope, naročito Srbije, Bosne i Hercegovine i Severne Makedonije. Kompanija se nalazi u državi Illinois.

Adresa: 1415 W Fullerton Ave., Addison, IL 60101, telefon: +1 847-454-7839
Email: sales@balkanskytrade.com
Internet stranica: www.balkanskytrade.com

GEMINI IMPORT EXPORT: Kompanija poseduje iskustvo u transportu, logistici, uvozu i distribuciji prehrambenih proizvoda i sa sedištem je u Mičigenu. Njihov brend „*Gemmel Naturali*“ zaštićen je u SAD. Firma konstantno razvija svoju distributivnu mrežu koja trenutno pokriva severne države SAD, kao i države Kalifornija i Misuri. Firma poseduje i vebšop na Amazonu, a razvija i sopstvenu onlajn platformu za prodaju u SAD. Sa područja Zapadnog Balkana trenutno su u ponudi proizvodi firme GMP Jarmenovci, a u planu je proširenje asortimana.

Adresa: 9680 Eagle St., Dearborn, MI 48120, telefon: +1 313 203 1113
E-mail: sales@geminiimport.com
Internet stranica: www.geminiimport.com

SPECIJALIZOVANE KOMPANIJE ZA POMOĆ PRI UVOZU PREHRAMBENIH PROIZVODA U SAD

REGISTRAR CORP je firma osnovana 2003. godine i specijalizovana je za uvozne procedure prehrambenih proizvoda u SAD, naročito kada je reč o propisima FDA. Sedište kompanije je u Hemptonu, država Virdžinija. Ova firma ima ispostave u 20 zemalja širom sveta i posluje sa preko 30.000 korisnika iz 160 zemalja. Među zaposlenima Registrar Corp kompanije su bivši američki zvaničnici FDA i stručnjaci u industriji hrane. Pored osnovnih usluga oko uvoza prehrambenih proizvoda u SAD (agent za komunikaciju sa FDA, registracija kod FDA, najava pošiljke i sl.), Registrar Corp omogućava i pripremu i treninge za firme-izvoznice u vezi GFSI standarda, PCQI, FSMA i ostalih bitnih oblasti. Takođe od ove kompanije se može očekivati pomoć oko pravilnog označavanja proizvoda i nutritivnih tablica, kao i oko izrade plana bezbednosti i zaštite hrane, HACCP plana i programa verifikacije inostranih dobavljača.

Adresa: 144 Research Drive, Hampton, Virginia 23666 USA, telefon: +1-757-224-0179
Email: info@registrarcorp.com,
Internet stranica: www.registrarcorp.com

Još neke od kompanija koje nude pomoć u vezi procedura oko uvoza prehrambenih proizvoda u SAD su:

- **FDA IMPORTS**, Merilend, SAD;
internet stranica: www.fdaimports.com
- **US IMPORT AGENT, INC.**, Nju Džerzi, SAD;
internet stranica: www.usimportagent.com
- **FDA BASICS**, Florida, SAD;
internet stranica: www.fدابasics.com.

MEĐUNARODNE SAJAMSKE IZLOŽBE U SAD U OBLASTI VOĆA I POVRĆA

OVDE NAVODIMO SAMO NEKE OD VAŽNIJIH DOGAĐAJA U OVOJ OBLASTI.

PMA FRESH SUMMIT – Američko udruženje za sveže voće i povrće (Produce Marketing Association - PMA), organizuje tradicionalno PMA-freš samit. Održava se u oktobru svake godine, a više informacija o ovom izuzetno važnom događaju u oblasti svežeg voća i povrća može se dobiti na sledećoj [internet stranici](#).

GLOBAL ORGANIC PRODUCE EXPO & CONFERENCE (GOPEX) – Sajam GOPEX organizuje poznata američka medijska platforma za voće i povrće - The Packer. Manifestacija pruža firmama iz industrije organskih svežih proizvoda jedinstvenu mogućnost za promociju svojih proizvoda na tržištu Severne Amerike i globalno. Događaj okuplja proizvođače, distributere i prodavce svežih organskih proizvoda naročito iz SAD. Tradicio-

nalno se održava januara svake godine u Majamiju, Florida. Više informacija na [linku](#).

NATURAL PRODUCTS EXPO WEST & ENGREDEA – je vodeći sajam u industriji prirodnih, organskih i zdravih proizvoda. Privlači svake godine oko 80.000 profesionalaca iz industrije i oko 3.100 izlagača. Održava se tradicionalno u Kongresnom centru Anahajm, Kalifornija. Više informacija na [linku](#).

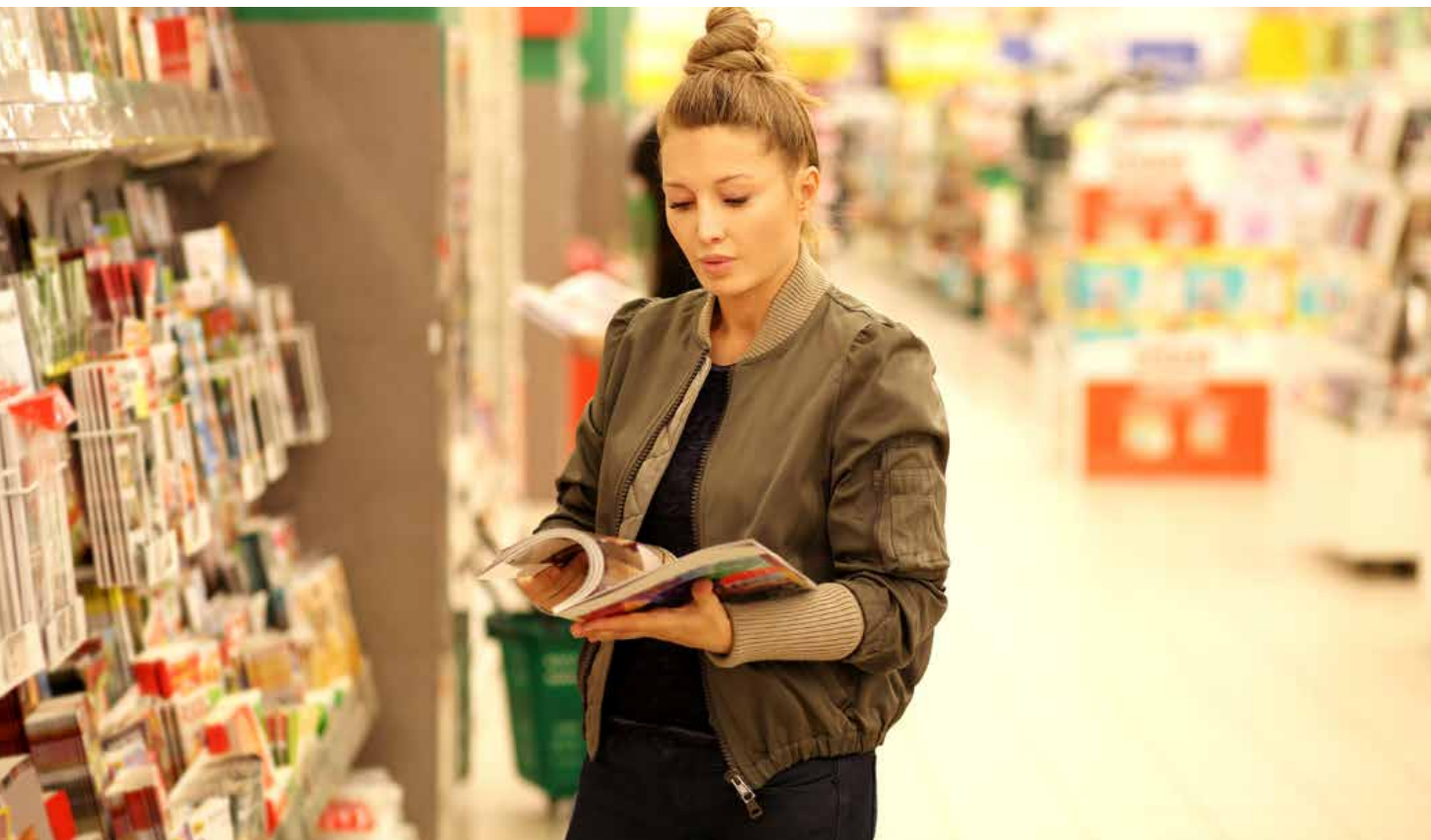
FANCY FOOD SHOW – „Specialty Food Association“ (SFA) je američko udruženje za premium hranu organizator je dve najpoznatije manifestacije za premium segment u prehrambenoj industriji kako u SAD tako i u svetu: letnji i zimski Fensi fud šou (Winter & Summer Fancy Food Show). Letnji događaj se održava tradicionalno u Njujorku, Njujork, u junu mesecu, dok se zimski organizuje u januaru svake godine u San Francisku, Kalifornija. Više informacija na [linku](#).

AFFI-CON je vodeći poslovni događaj za proizvođače smrznute hrane i pića, industrijske dobavljače i logističke partnere.

Iz godine u godinu, AFFI-CON okuplja preko 600 kompanija i 1.500+ učesnika. Organizator je Američki institut za smrznutu hranu - AFFI (American Frozen Food Institute). Obično se održava u San Francisku, San Dijegu, ili Montereju, Kalifornija, ili Las Vegasu, Nevada. Više informacija na [linku](#).

U.S. PRIVATE LABEL TRADE SHOW – održava se tradicionalno u jesen svake godine u Čikagu, Illinois. Događaj je poznat i kao „US PLMA“, jer je organizator ovog događaja Private Label Manufacturers Association (PLMA - Međunarodna asocijacija proizvođača privatnih robnih marki, koja organizuje sličan događaj za EU tržište u Amsterdamu svakog proleća). Oko 1.500 kompanija iz preko 55 zemalja izlaže svoje proizvode, uključujući i 30 međunarodnih paviljona. Već 35 godina, američki PLMA godišnji sajam predstavlja industrijski događaj godine za učesnike na rastućem tržištu privatnih robnih marki u SAD i Kanadi i verovatno predstavlja najdirektniji kontakt sa predstavnicima američkih i kanadskih supermarketa. Više informacija na [linku](#).

MAGAZINI I ONLAJN ČASOPISI U INDUSTRIJI VOĆA I POVRĆA I DISTRIBUCIJE U SAD

Kada je reč o smrznutoj hrani, uključujući i smrznuto voće i povrće, dobar izvor informacija predstavljaju izdanja **REFRIGERATED & FROZEN FOODS**. Internet stranica i onlajn izdanja dostupni su na linku ispod.

[link](#)

Koristan onlajn magazin za praćenje tržišta prehrambene industrije i maloprodaje je **PROGRESSIVE GROCER**.

[link](#)

U oblasti tržišta svežeg voća i povrća izuzetno dobru informaciju pružaju onlajn izdanja **THE PACKER**

[link](#)

PRODUCE MARKET GUIDE

nudi i bazu podataka sa važnim kontaktima u industriji.

[link](#)

Udruženje SFA, pored organizacije Fensi Fud sajma, nudi i pretplatu na časopise o premijum segmentu hrane – **SPECIALTY FOOD MAGAZINE**.

[link](#)

Reference

1. Camera di commercio industria artigianato e agricoltura di Torino (2014): *Esportare prodotti agroalimentari negli Stati Uniti*. Preuzeto 12.10.2020 sa:

TO.CAMCOM.IT

2. Dimitri C., Tegene A., Kaufman P.R. (2003): *U.S. Fresh Produce Markets - Marketing Channels, Trade Practices, and Retail Pricing Behavior*. United States Department of Agriculture, Economic Research Service, Agricultural Economic Report No. 825. Preuzeto 20.11.2020. sa:

ERS.USDA.GOV

3. Dudlicek J., Goldschmidt B., Martin K (2019). *Cover Story – Super 50*. Progressive Grocer, May 2019. Preuzeto 22.12.2020 sa:

PROGRESSIVEGROCER.COM

4. ESHA Research (2019): *Food Labeling 101*. Preuzeto 22.12.2020. sa:

ESHA.COM

5. Federal Register (2015): *Current Good Manufacturing Practice, Hazard Analysis, and Risk-Based Preventive Controls for Human Food*. 80 FR 55907. Preuzeto 10.10.2020. sa:

FEDERALREGISTER.GOV

6. Johnson, R. (2014). *Generalized System of Preferences: Agricultural Imports*. Congressional Research Service. Preuzeto 14.11.2020. sa:

FAS.ORG

7. Johnson, R. (2016): *The U.S. Trade Situation for Fruit and Vegetable Products*. Congressional Research Service. Preuzeto 14.11.2020. sa:

FAS.ORG

8. Ministarstvo poljoprivrede, prirode i kvaliteta hrane Kraljevine Holandije (2018): *Amerikaanse invoereisen voor voedingsmiddelen, dranken, diervoeding, dierlijke producten, planten en plantmateriaal*. Landbouw-VB, Washington Nederlandse Ambassade. Preuzeto 14.11.2020.

AGROBERICHTENBUITENLAND.NL

9. Produce for Better Health Foundation (2015): *State of the Plate, Study on America's Consumption of Fruit and Vegetables*. Preuzeto 25.10.2020. sa:

PBHFOUNDATION.ORG

10. Public Law (2002): *Public Health Security and Bioterrorism Preparedness and Response Act of 2002*. Public Law 107-188, 107th Congress. Preuzeto 10.10.2020. sa:

GOVINFO.GOV

11. U.S. Customs & Border Protection (2019): *Introduction to the CBP Import Process*. Video materijal preuzet 5.1.2021. sa:

[CBP.GOV](https://www.cbp.gov)

12. U.S. Department of Agriculture, Animal and Plant Health Inspection Service (2012): *Fresh Fruits and Vegetables Import Manual*. Plant Protection and Quarantine. Preuzeto 25.10.2020. sa:

[ELSMAR.COM](https://www.elsmar.com)

13. U.S. Department of Agriculture, Economic Research Service (2020): *Ag and Food Statistics Charting the Essentials*. Administrative Publication No. 083, Preuzeto 14.11.2020. sa:

[ERS.USDA.GOV](https://www.ers.usda.gov)

14. U.S. Department of Agriculture, Agricultural Marketing Service (2019): *Country of Origin Labeling (COOL)*. Video materijal preuzet 25.10.2020. sa:

[VIDEO MATERIJAL](#)

15. U.S. Food and Drug Administration (2013): *A Food Labeling Guide: Guidance for the Industry*. Preuzeto 10.10.2020. sa:

[FDA.GOV](https://www.fda.gov)

16. U.S. Food and Drug Administration (2017): *Regulatory Procedures Manual*. Preuzeto 10.10.2020. sa:

[FDA.GOV](https://www.fda.gov)

17. U.S. Food and Drug Administration (2018): *Hazard Analysis and Risk-Based Preventive Controls for Human Food: Guidance for Industry*. Preuzeto 10.10.2020. sa:

[FDA.GOV](https://www.fda.gov)

18. U.S. Food and Drug Administration (2019): *FDA DUNS Portal User Guide: How to Obtain a DUNS Number*. Preuzeto 10.10.2020. sa:

[FDA.GOV](https://www.fda.gov)

19. U.S. Food and Drug Administration (2019): *FDA Strategy for the Safety of Imported Food*. Preuzeto 5.1.2021. sa:

[FDA.GOV](https://www.fda.gov)

20. U.S. Food and Drug Administration (2020): *FSMA TAN Popular Topics*. Preuzeto 10.10.2020. sa:

[WB6.CIF](https://www.wb6.cif)

21. Unioncamere Lombardia (2017): *Adempimenti per le imprese che esportano prodotti agroalimentari negli USA (Indicazioni Operative)*. Preuzeto 25.10.2020. sa:

[UNIONCAMERELOMBARDIA.IT](https://www.unioncamerelombardia.it)

22. Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) (2018): *Guideline for Export of Processed Fruit and Vegetable Products from Western Balkan to the European Union*. Open Regional Fund for Southeast Europe - Foreign Trade (ORF FT).

[WB6CIF.EU](https://www.wb6cif.eu)

VODIČ

ZA IZVOZ VOĆA
I POVRĆA NA
TRŽIŠTE SAD

ZLATKO JOVANOVIĆ, MBA AGR.

PRAKTIČNE INFORMACIJE O IZVOZU SVEŽEG,
SMRZNUTOG I PRERAĐENOG VOĆA I POVRĆA
IZ ZEMALJA ZAPADNOG BALKANA U
SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE.

vodic.ras.gov.rs

